

סיקור ממקד

וגם: סיכום אירועי 2009
ובחירת איש השנה ואנשי העשור

2010

מחליפים קידומת

ינואר 2010

תוכן העניינים

דבר העורך
מתחילים עשור חדש

3

2009 בזירה העולמית
סיכום אירועי השנה החולפת

4

המפגין האיראני
איש השנה 2009

13

ג'ורג' וו. בוש וולדימיר פוטין
אנשי העשור של יורי גנקין

14

איראן – רגע האמת
המשטר באיראן עומד בפני דילמות קיומיות

16

הטרור עובר דרומה
האם תימן לקראת התפוררות מוחלטת?

21

באוירה נינוחה
20 שאלות טריוויה

25

אין להעתיק, לשכפל או לצטט את כל המאמרים או את חלקם ללא אישור מפורש מבעלי האתר. הצעת מאמרים לפרסום או בקשות להוצאת חומר ניתן להפנות ל-editor@sikurmemukad.com

בשער: אלומות אור בטקס לציון 3 שנים למתקפת הטרור הגדולה בארה"ב. צילום: דרק ג'נסן
עיצוב השער: תמר בוסתן

העשור הראשון במאה ה-21 מאחורינו, מגלם בתוכו שורה ארוכה של אירועים דרמטיים. פיגועי הטרור ב-11 בספטמבר, הובילו את האמריקנים להכריז על מלחמה עולמית בטרור. המלחמות באפגניסטן ובעיראק, הלחץ על פרויקט הגרעין בלוב, התמיכה במאבקים איזוריים בטרור כגון בישראל, בסומליה, בפקיסטן ועוד, ביקשו לייצר מציאות חדשה. לקראת סוף העשור, נראה כי המזרח התיכון לא הפך להיות מקום בטוח יותר. אדרבא, כיום ברור כי האיום שהיווה משטרו של סדאם חוסיין היה מינורי בהשוואה לעלייתה של איראן כמעצמה איזורית, בעלת מהלכים בכל מדינות המזרח התיכון.

הלחץ על האיראנים החל מאמצע העשור, לא הצליח לשכנע את המשטר האיראני להפסיק את פרויקט הגרעין שלו, אולם עם התגברות גלי המחאה בקרב הציבור באיראן, דומה כי רק מלחמה או שינוי המשטר יצליחו להשיב את היציבות באיראן.

ההצלחה היחסית של האמריקנים באפגניסטן ובעיראק, לאחר שנים רבות של כישלונות, גורמת לאנשי הטרור העולמי לחפש לעצמם בית חדש. סומליה וכעת גם תימן, נחשבות ליעד נוח בשל העובדה כי הממשלה במדינות אלה אינה מצליחה להטיל את מרותה על כל חלקי הארץ.

בעשור זה התבהרה המערכת העולמית החדשה כמערכת דו-גושית - גוש המדינות הדמוקרטיות בהובלת ארה"ב ואירופה ומנגד גוש המדינות הריכוזיות בהובלת סין ורוסיה. אתר סיקור ממוקד עוסק מאז הקמתו בסוף 2005 בניתוח ההתרחשויות הנובעות ממבנה המערכת העולמית כיום. לקראת העשור הקרוב, נראה כי רף האלימות רק יתגבר. לצד המלחמות באפגניסטן ובעיראק, גם המצב בסודן, בצפון אפריקה, בתימן, במפרץ הפרסי ובמקומות רבים אחרים, נמצא מרחק ניצוץ אחד מהתלקחות מוחלטת. המלחמה העולמית בטרור אינה קרובה לסיום, כפי שהאמין הנשיא אובאמה, אך להבדיל משנותיה הראשונות, ברור כי כיום היא מטרידה את העולם המוסלמי הרבה יותר מכפי שהיא מטרידה את העולם המערבי.

בסיקור ממוקד, בהמשך לתהליך השדרוג שעובר האתר בחודשים האחרונים, שודרג אופן הצגת המאמרים באתר. תשומת ליבכם לשילובו של מנגנון תגובות חדש בדפי המאמרים. טקבוקו להנאתכם.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

2009 בזירה העולמית

אלון לוי ויובל בוסתן

רצועת עזה

באזורנו, דומה לכאורה כי אין כל חדש. שנת 2009 נפתחה במלחמה בעזה, שהביאה לישראל שקט ביטחוני במהלך צבאי מהיר וכמעט ללא נפגעים מצדה. לאחר המהלך הצבאי ספגה ישראל ביקורת רבה מצד המערב, העולם המוסלמי והאוי"ם שפרסם דו"ח אנטי-ישראלי ושנוי במחלוקת.

הרשות הפלסטינית, שהתפצלה כבר ב-2007 בין החמאס והפתי"ח, לא הצליחה לאחות את הקרע הפנימי בשנה החולפת. האיבה בין הצדדים התעצמה נוכח תגובת הפתי"ח למבצע עופרת יצוקה במהלכו, על פי דיווחים שונים, פנו לישראל גורמים בסביבתו של יו"ר הרשות וביקשו שתכריע את החמאס. הבחירות לנשיאות ולפרלמנט הפלסטיני, שהיו אמורות להתקיים בתחילת השנה, נדחו למחצית השנייה של 2010, ובסבירות גבוהה אין מדובר בדחייה האחרונה. בינתיים, ממשיכים אנשי הפתי"ח והחמאס להילחם ביניהם, בעיקר ביהודה ושומרון, שם נחשב עדיין הפתי"ח, תחת חסותה של ישראל, לחזק יותר.

לצד התהליכים המתמשכים באפגניסטן, בעיראק ולהבדיל בישראל, יתמודד אובאמה השנה עם כמה אתגרים גדולים - הגרעין האיראני, היחסים עם סין ורוסיה, חוסר היציבות בסודן ובמדינות המאגרב.

ברצועה, דומה כי תקיפות צה"ל הפכו את ענף כריית המנהרות לתחום העיסוק המרכזי של תומכי החמאס. מספרן של המנהרות אינו ידוע אך הוא נאמד במאות, והן משמשות את החמאס להתחמשות מחדש בסוגי נשק ובהקפים גדולים משראינו במבצע האחרון. הסחבת בענייניו של גלעד שליט מעידה, ככל הנראה, כי בחמאס לא ששים לוותר על הנכס האסטרטגי החשוב ביותר שלהם בשום מחיר ריאלי.

המצוקה הכלכלית הנמשכת, אי-שחרורו של שליט, המתרחבת הגוואה בין החמאס למצרים על רקע ניסיונותיה של האחרונה לבנות חומה תת-קרקעית על מנת לחסום את כל המנהרות, והמאבקים הפנים-פלסטיניים, מביאים ביחד ללחץ קשה על הנהגת החמאס בעזה ובדמשק לשנות במשהו את המציאות. כשהם רואים במצרים איום גובר, ובהיעדר נכונות

שנת 2009 תיזכר כאחת השנים הקשות ביותר מבחינה כלכלית בדורות האחרונים. המשבר הכלכלי כמעט ולא פסח על אף מדינה. אפילו דובאי, החברה באיחוד האמירויות, אחת המדינות בעלות ההכנסה הגבוהה ביותר לנפש בעולם, קרסה לה ביום אחד. אחרים יזכרו את 2009 כשנה בה נכנס לבית הלבן הנשיא השחור הראשון בתולדות ארה"ב, אשר נבחר עם הרבה תקוות לשינוי, אך טרם הצליח להצליח לתרגם אותן למעשים. 2010 הקרובה צפויה להיות שנה של התאוששות מבחינה כלכלית, אולם המתיחות הביטחונית ברחבי העולם אמורה להחריף וליטול מחיר כבד. הנה לפניכם סיכום השנה ותחזית בקווים כלליים לשנה הבאה.

צבאיים הצליחו לדחוק את כוחות הטאליבן אל ההרים, בדיוק בזמן בו נכנס האזור לחורף וההרים החלו להתכסות בשלגים.

פעולות נוספות שביצע אובאמה כדי להתפייס עם העולם המוסלמי, היו נאמו בקהיר בו ניסה להושיט יד לעולם המוסלמי, ולהבטיח כי האמריקנים מעוניינים לפתוח דף חדש ביחסיהם עם חלק זה של העולם. במקביל, הפעילו האמריקנים לחץ רב על ממשלתו של נתניהו, כדי להשיג ויתורים ישראליים. ויתור שכזה הושג בהסכמה הישראלית חסרת תקדים להקפיא את הבנייה ביהודה ושומרון למשך עשרה חודשים, כצעד בונה אמון לקראת מו"מ עם הפלסטינים.

לכל אורך השנה החולפת התמודדה ארה"ב עם השלכות המשבר הכלכלי הגדול ביותר זה 80 שנה. במחצית השנייה של השנה הצביעו נתונים על התאוששות מסויימת, אך הדרך לתיקון נזקי המשבר עודנה ארוכה.

מבחינת היחסים בין ארה"ב העולם המוסלמי, שנת 2010 תהיה קריטית יותר מ-2009 – באפגניסטן, עם תגבור הכוחות, ישפיעו מהלכי המלחמה על מצבו הפוליטי של הנשיא הנוכחי, בעוד חלקו של הנשיא הקודם באירועים ישכח לאטו. בעיראק, יצטרפו האמריקנים להשלים שורה של משימות מפתח על מנת לעמוד ביעד של הסגת עיקר הכוח ב-2011. במזרח התיכון, ינסה אובאמה להניע את תהליך השלום. כשלוך באחת או יותר מהזירות הללו, יהווה כתם על נשיאותו של אובאמה, שיגיע לאמצע הכהונה הראשונה שלו בנובמבר הקרוב ויתחיל באופן טבעי לחשוב כבר על כהונה שנייה.

לצד התהליכים המתמשכים באפגניסטן, בעיראק ולהבדיל בישראל, יתמודד אובאמה השנה עם כמה אתגרים גדולים - הגרעין האיראני, היחסים עם סין ורוסיה, חוסר היציבות בסודן ובמדינות המאגרב.

הייתה זו שנה דרמטית מכל הבחינות עבור החברה האמריקנית. בתחילת ינואר נכנס לבית הלבן, לראשונה בתולדות המעצמה החזקה בעולם, נשיא שחור - ברק אובאמה. אובאמה, סנאטור צעיר, שביקש להביא מדיניות שונה לחלוטין מהמדיניות של קודמו, נכנס לתפקידו באופן שעורר תקוות רבות בקרב האמריקנים, בזמן שהפופולאריות שלו ברחבי העולם, הייתה הגבוהה ביותר של נשיא אמריקני מזה שנים. כה גבוהה הייתה הפופולאריות שלו, עד כי בצעד מעורר מחלוקת הוענק לו פרס נובל לשלום, למעשה רק בגין בחירתו והשינוי באווירה העולמית שבישר בואו.

הנושא החם ביותר במדיניות החוץ של אובאמה, היה המאמץ להביא לסיום המלחמות בעיראק ובאפגניסטן, במקביל לניסיון להגיע לפיוס עם העולם המוסלמי, לאחר שמונה שנות בוש. בעיראק, פונו הכוחות הבריטיים שישבו בדרום המדינה, הכוחות האמריקנים החלו לסגת ממרכזי הערים, ותהליך של העברת האחריות הביטחונית לכוחות הביטחון העיראקיים החל. האמריקנים קבעו לוחות זמנים לנסיגה, שלא תסתיים ככל הנראה לפני אמצע השנה הבאה. על אף חידוש הפיגועים בעיראק, נראה כי המדינה ההרוסה עולה על פסים של שיקום, יותר מ-6 שנים מתחילת המלחמה.

החזית המרכזית שתפסה את תשומת ליבו של אובאמה היא אפגניסטן. לאחר התלבטויות רבות, החליט לתגבר את הכוחות האמריקנים במדינה ב-60,000 חיילים נוספים, אשר יצטרפו במהלך השנה לתגבורות שתשלחנה החברות האחרות בנאט"ו. בבית הלבן ובבריסל מקווים כי הכוחות המתוגברים, ביחד עם ההתקדמות בתהליך הכשרתם של חיילים ושוטרים אפגניים, יסייעו להטות את הכף במלחמה בטאליבן.

מן העבר השני של הגבול האפגני-פקיסטני, ביצעו הפקיסטנים מאמץ משמעותי מצדם, ובמספר מבצעים

המשטר, הפכה לממשית וקורצת. מדינות אלה משקיעות משאבים רבים כדי לשמר את רוח המחאה באיראן, ועל פי הערכות רבות, מצויה איראן בנקודה קריטית, ומהפכה כוללת עשויה להתרחש בכל רגע.

הקולות המסוייגים במערב עומדים על כך כי המחאה נגד השלטון מונהגת על ידי המחנה הרפורמיסטי שאינו חופץ להפיל את משטר האייתולות אלא לבצע רפורמות ליברליות באופן יחסי בסדרי השלטון. עם זאת, הדעת נותנת כי מעמדם של אלו המבקשים להפיל את השלטון ולבצע מהפכה מוחלטת, מתחזק בהדרגה ובמיוחד נוכח צעדי ענישה קשים נגד המפגינים מצד המשטר. אין ספק, שאי-השקט האזרחי ימשיך להשפיע על איראן בשנה הקרובה, אף אם לא יתגבש לכדי מהפכה, בעוד שהמעצמות ימשיכו ללחוץ על האיראנים בזירה הכלכלית, המודיעינית והפוליטית.

בתחילת 2010, נדמה כי רק התפתחות יוצאת דופן דוגמת מידע מוצק על פריצת דרך בתהליך להרכבת פצצה, יובילו כבר במהלך השנה הנוכחית לתקיפה של גורם מערבי, ישראלי או אחר, באיראן.

השיעים והסונים

בשנת 2009, התרחב הקרע בין איראן השיעית, ובין מדינות ערב הסוניות במזרח התיכון. תא של החיזבאללה שנחשף במצרים ואשר מטרתו הייתה להפיל את המשטר; ניתוק היחסים בין מרוקו ואיראן; הכרזה של שר איראני כי בחריין שייכת לאיראן, הכרזה שעוררה חששות רבים בקרב מדינות המפרץ, והשפיעה על החלטתם לבגש כוח צבאי משותף; שיתוף פעולה ביטחוני מצרי-ישראלי חסר תקדים, אשר הוביל בין היתר, ככל הנראה, לתקיפת שיירת נשק איראנית בסודן; מעורבות איראנית בולטת בסיוע למורדים הזיידים בצפון תימן, מעורבות שמעלה את החשש מפני עימות ישיר בין סעודיה ותימן לבין איראן; המשך הבחישה האיראנית בלבנון, אשר מנעה את הקמתה של ממשלה בארץ הארזים עד אשר נענו תביעות החיזבאללה; החשש הירדני-סעודי מפני נסיגה אמריקנית מוקדמת, אשר תותיר את עיראק כטרף קל בידי האיראנים ועוד.

השנה גם התרוממה לה מעצמה איזורית חדשה-ישנה - טורקיה, אשר שנים רבות סבלה מחוסר יציבות כלכלית, משחיתות וממאבק ממושך בטרור הכורדי, פעלה רבות לשפר את יחסיה עם רוב מדינות האזור, כולל הפשרה מלאה של היחסים עם סוריה, התקרבות לאיראן, הידוק היחסים עם הירדנים ועוד. רק ישראל חשה בפגיעה קשה ביחסים האסטרטגיים

אובאמה בברלין - ציפיה אדירה לשינוי. צילום: האתר הרשמי

שנת 2010 תהיה קריטית יותר מ-2009 – באפגניסטן, עם תגבור הכוחות, ישפיעו מהלכי המלחמה על מצבו הפוליטי של הנשיא הנוכחי, בעוד חלקו של הנשיא הקודם באירועים ישכח לאטו. בעיראק, יצטרכו האמריקנים להשלים שורה של משימות מפתח על מנת לעמוד ביעד של הסגת עיקר הכוח ב-2011. במזרח התיכון, ינסה אובאמה להניע את תהליך השלום. כשלוף באחת או יותר מהזירות הללו, יהווה כתם על נשיאותו של אובאמה, שיגיע לאמצע הכהונה הראשונה שלו בנובמבר הקרוב ויתחיל באופן טבעי לחשוב כבר על כהונה שנייה.

על אף ההתגייסות הבינלאומית נגד פרויקט הגרעין, הכותרת המרכזית שהגיעה השנה מאיראן לא נגעה לפרויקט אלא דווקא למאבק על השלטון. בבחירות לנשיאות שנערכו בחודש יוני, הזדרזו בטהרן לפרסם תוצאות שהעידו על נצחון סוחף של הנשיא המכהן אחמדינז'אד, זאת על אף התגייסות נרחבת לטובתו של מתנגד השלטון, הרפורמיסט מוסאווי.

זיוף התוצאות הבוטה, ואולי גם המצוקה הכלכלית המחריפה בהדרגה בשלוש השנים נוכח הסנקציות על איראן, הביאו להתפרצות גלי מחאה בציבור האיראני בסדר גודל שלא נראה במדינה מאז מהפכת חומייני ב-1979.

כוחות הביטחון האיראנים יצאו להגן על השלטון ולהשיב את הסדר לרחובות. עשרות מפגינים וייתכן ואף מאות, קיפחו את חייהם בימים הראשונים שרדפו את מערכת הבחירות, אלפים נעצרו, וטענות קשות בדבר הפגיעה בזכויות האזרחיות של המפגינים דלפו לתקשורת הבינלאומית.

המפגינים האיראנים, אותם בחרנו כאנשי השנה שלנו, השפיעו רבות על מקבלי ההחלטות במערב. האפשרות להימנע ממלחמה עם איראן, באמצעות הפלת

לפתור את סוגיית שליט, עשויים בחמאס לפנות בשנה הקרובה שוב להסלמה, במטרה למשוך את הממשלה הישראלית למבצע צבאי נוסף. מבצע כזה, מבחינת החמאס, יסב אבדות לישראל לכל הפחות, ויחזק את הלובי העולמי נגד ישראל ובעד סיוע בינלאומי לרצועה במקרה הטוב.

הגרעין האיראני

איראן המשיכה בשנה החולפת בפרויקט הגרעין שלה. דיווחיו של ראש אמ"ן, כי איראן כבר השיגה כמות מספקת של אורניום כדי להרכיב פצצה, מצמצמת את חלון ההזדמנויות לתקיפה. חשיפת המתקן הסודי בהקמה בקום, הצהרות האיראנים כי הם מעוניינים להעשיר את האורניום ברשותם לרמה גבוהה יותר, מעבר לרמה הנדרשת בשימושים אזרחיים וסירובם המתמשך לשתף פעולה עם הקהילה הבינלאומית, הגביר את הלחץ על ארץ האייתולות.

בשלב מסוים, הביעו הרוסים, הבונים בעצם כמה מהמתקנים באיראן, נכונות להחרפת הסנקציות, כדי ללחוץ על האיראנים לשתף פעולה עם הקהילה הבינלאומית.

המהומות האלימות ביותר שידעה באיראן מאז המהפכה. צילום: פאראמרז, פליקר

המפגינים האיראנים, אותם בחרנו כאנשי השנה שלנו, השפיעו רבות על מקבלי ההחלטות במערב. האפשרות להימנע ממלחמה עם איראן, באמצעות הפלת המשטר, הפכה לממשית וקורצת. מדינות אלה משקיעות משאבים רבים כדי לשמר את רוח המחאה באיראן, ועל פי הערכות רבות, מצויה איראן בנקודה קריטית, ומהפכה כוללת עשויה להתרחש בכל רגע.

דומה לזו שחוו האיסלנדים, היוונים והאירים בשנה החולפת.

גרמניה תחת הנהגתה של הקנצלרית מרקל, אשר נבחרה מחדש בגרמניה והצליחה להקים ממשלת מרכז-ימין שצפויה להיות יציבה מקודמתה, הוכיחה חוסן כלכלי רב בשנה החולפת, על אף שנראה היה בתחילה כי הקנצלרית מתקשה להתמודד עם המשבר הכלכלי. הגרמנים יתקשו לסחוב לבדם את האיחוד על גבם, חדשות לא טובות כמונן עבור הכלכלות החלשות ביותר באיחוד. ככלל, ברור כי המשך המשבר הכלכלי יצטרך לחייב את מדינות האיחוד לבחון מחדש את המחויבות הכלכלית כלפי המדינות החלשות.

שאלת ההגירה, על רקע המשבר הכלכלי, תישאר במרכז הוויכוח הפוליטי הפנימי באירופה. מהגרים רבים, שקודמו בברכה על ידי האירופים שנוקקו לידיים עובדות, מובטלים כיום במספרים עצומים, ומהווים נטל על מערכת הסעד המשוכללת של אירופה. החשש האירופי מפני האסלאם הפונדמנטליסטי, כפי שבא לידי ביטוי במשאל העם השוויצרי, עשוי להעמיק את הקרע בין האירופים הוותיקים ובין המהגרים.

המלחמות בעיראק ובאפגניסטן ממשיכות להשפיע על חלק ממדינות אירופה אשר מחזיקות בצבא במדינות

בעימות דיפלומטי וכלכלי קשה עם לוב, שכלל סנקציות כלכליות מצד הלובים, ואף הוביל את מנהיג לוב מועמר קדאפי להציע לפרק את שוויץ ולחלק אותה בין גרמניה, צרפת ואיטליה.

בצד האירועים הכלכליים-חברתיים הקשים שפגעו ביבשת האירופית, הייתה זו שנה בה התעוררה גם התקווה האירופית לעתיד משותף טוב יותר. אימוצה של אמנת ליסבון ומינוי של קבע לנשיא ושר חוץ אירופי במשרה מלאה, סימל את רצון מדינות האיחוד לשפר עוד את התיאום ביניהן. המשמעות בפועל של אימוץ האמנה טרם הובררה במלואה וייתכן כי היא תיצור בעיות חדשות עבור האירופים, אולם המתווה של ליסבון אמור על פניו לממש את הפוטנציאל של אירופה המאוחדת, ולהקל על האירופים להתמודד עם שלל האתגרים העומדים בפני היבשת, באופן שיותר את הקול האירופי כמשמעותי בזירה הבינלאומית גם בשנים הבאות.

לקראת 2010 אם כן, ישנם מספר תהליכים מעניינים, אשר ישפיעו על היבשת האירופית – אימוץ אמנת ליסבון ילווה בניסוי ותהייה בטרם תגובש הדמות של האיחוד האירופי, בכל הנוגע לצד האדמיניסטרטיבי והביצועי. המשך הטיפול במשבר הכלכלי עשוי להיות קריטי עבור מדינות רבות, אשר בשל חולשתן הכלכלית עשויות לחוות חוויה

עם הטורקים, בתהליך שהחל בימי עופרת יצוקה. ביטול ההשתתפות הישראלית בתמרונים צבאיים בטורקיה, פגיעה בקשרים הביטחוניים עם התעשייה הצבאית הישראלית, ההתקרבות לאויבותיה של ישראל ושורה של הצהרות מפיו של ראש ממשלת טורקיה ארדואן, אשר נתפסו לעיתים לא רק כאנטי-ישראליות כי אם גם אנטישמיות, כל אלו סימלו את ההחלטה האסטרטגית שקיבלה טורקיה בשנה החולפת.

השנה הקרובה אם כן, תהיה לשנה של חוסר יציבות ביטחונית ופוליטית. כדאי יהיה לעקוב אחר המתרחש באיראן גופא והיחסים הרעועים של איראן עם מדינות ערב, ההתחזקות הטורקית באזור והמצב הביטחוני בעזה. נקודה נוספת היא הקריסה הכלכלית של דובאי, המאיימת להשפיע גם על שאר האמירויות באיחוד, ואולי אף על כלכלת המפרץ כולה. על רקע המאבק בהשפעה האיראנית, מגיע המשבר הכלכלי הזה בעיתוי גרוע ביותר.

מדינות המפרץ תזדקקנה למשאבים רבים כדי להתמודד עם האיום, ובהיעדר יציבות כלכלית, עשויות לצוץ בעיות חברתיות נוספות, כגון הצבא העצום של העובדים הזרים הפועלים במדינות הנפט, אשר עשוי להפוך מדינות אלה לטרף קל עבור האיראנים.

אירופה

נראה כי מי שנפגע באופן הקשה ביותר מהמשבר הכלכלי, היו מדינות אירופה. בחודש ינואר קרסה הכלכלה האיסלנדית, אירוע שהביא את הממשלה לשנות את מדיניותה ארוכת השנים ולבחון הצטרפות לאיחוד האירופי, כצעד שיקל על הקשיים הכלכליים במדינה. יוון מצאה עצמה לקראת סוף השנה בחשש לקריסה דומה, והחרפת המצב הכלכלי השפיעה גם על המצב הפוליטי הפנימי.

גם אירלנד ובריטניה לא ליקקו דבש מבחינה כלכלית, והאירים שנחשבו עד לא מזמן לנמר כלכלי, מצאו עצמם מתדרדרים באופן חריף ביותר. המשבר הכלכלי מצד אחד, וכניסתו של אובאמה לבית הלבן מצד שני, הביאו לשיפור היחסים בין האמריקנים ובין מדינות אירופיות שנחשבו לביקורתיות ביותר כלפי האמריקנים דוגמת ספרד.

לצד הבעיות הכלכליות, החרפו גם הבעיות החברתיות באירופה. בשוויץ, תמכו האזרחים באיסור על הקמת צריחים במסגדים במסגרת משאל-עם מחייב. האישור גרר ביקורת בינלאומית רבה והציף שוב את הסכסוך בין אירופה והעולם השלישי ובעיקר עם העולם המוסלמי. השוויצרים אף מצאו עצמם

והסרת האמברגו מלוב ב-2003, תופסות עמדת השפעה חשובה באזור ובמקומות אחרים ביבשת השחורה.

אלג'יריה בונה בשנים האחרונות יכולת צבאית מרשימה, שנייה רק ליכולת המצרית באפריקה ובעולם הערבי, אשר תגיע לידי הבשלה בשנה הקרובה. מירוץ החימוש הזה, אליו הצטרפה בלית ברירה יריבתה של אלג'יריה, מרוקו, גובה מחיר כלכלי לא פשוט מהמרוקנים, ועשוי להוביל לעימות צבאי בין המדינות, או לכניעה מסוימת של המרוקנים בעמדות השנויות במחלוקת בין המדינות.

מצרים, התומכת במרוקו ואשר חוותה סכסוך עם אלג'יריה בעצמה על רקע משחקי קדם הגביע העולמי, מחויבת לסייע למרוקנים במקרה של התדרדרות נוספת ביחסים, ואל תוך הקלחת הזאת נכנסות גם המעצמות העולמיות – רוסיה התומכת באלג'יראים, וארה"ב וצרפת שתומכות במרוקו. הסינים, להם אחיזה איתנה ברוב מדינות היבשת, נזהרו עד כה ממעורבות צבאית בולטת, אולם הם עשויים להידרש להגן על האינטרסים שלהם ביבשת, ובכך להחריף את חוסר היציבות.

דרומית למדינות המאגרב, ממשיכה להתחולל בסודן מלחמה במערב המדינה, בה נטבחים תושבי דארפור בחסות הממשלה הסודנית. נגד נשיא סודן באשיר, עומד תלוי צו מעצר בינלאומי בעוון פשעי מלחמה, אולם הוא נהנה מתמיכה סינית ומתמיכת העולם הערבי, ועל כן מוגן לפי שעה מהעמדה לדין. האירועים בדארפור, קשים ככל שיהיו, עשויים להתגמד לעומת הסכנה הממשית בחידוש מלחמת האזרחים בין הצפון הערבי והדרום האפריקני הלא-מוסלמי. המלחמה הזו, הנמשכת בהפסקות מאז עצמאות סודן ב-1956, גבתה עד כה כ-2.5 מיליון קורבנות.

שלושה אירועים אלקטוראליים משמעותיים יעברו על סודן בשנה הקרובה. הראשון, שנקבע לאפריל הקרוב, יהיה מערכת בחירות בה ישותפו כל אזרחי סודן, לכאורה לפחות. הסודנים ערכו מפקד אוכלוסין כדי לקבוע זכאות להשתתף בבחירות, ונראה כי יד נעלמה דאגה לשמר את היתרון של הצפון הסודני על פני שאר אזורי המדינה הגדולה ביותר באפריקה. תוצאות הבחירות עשויות לספק חוסר שקט, בשל תחושות קיפוח מצד הדרום.

אירוע שני שאמור לפי שעה להתקיים בחודש יולי, יהיה משאל עם שיערך בקרב תושבי דארפור. על הפרק, איחוד חלקי דארפור, מחוז החולש על רוב חלקה המערבי של סודן. המשמעות מבחינת

אובאמה עם משפחת ספאטרו - היחסים עם ספרד שוקמו. צילום: הבית הלבן

המשבר הכלכלי מצד אחד, וכניסתו של אובאמה לבית הלבן מצד שני, הביאו לשיפור היחסים בין האמריקנים ובין מדינות אירופיות שנחשבו לביקורתיות ביותר כלפי האמריקנים דוגמת ספרד.

את אחיזתה בשוק, הובילו למרוץ ראש בראש לחתימה על חוזים ארוכי-שנים לרכישת גז מהרפובליקות הסובייטיות לשעבר במרכז אסיה ומנגד, עם המדינות שבשטחן אמורים לעבור צינורות הולכת הגז. כשהאבק שקע, התברר כי האירופים נכשלו במאמציהם להשיג כמות מספקת של גז, עובדה שהעמידה את כדאיותו הכלכלית של הפרויקט בספק.

בזירה הפוליטית, מוסיף נשיא רוסיה מדבדב, לפעול בצילו של פוטין, במה שנראה כמו יצירת כמה מוקדי כוח בתוך רוסיה. שני המנהיגים משתדלים להציג אחדות כלפי חוץ, אולם פוטין חודר פעמים רבות לתחומי האחריות של מדבדב, ומותיר את שאלת מיהו המנהיג תלויה באוויר. פוטין כבר הצהיר כי ישקול להתמודד על הנשיאות בבחירות הבאות, צעד שאם יתממש, יוביל לאחד משני תסריטים – פינני וולונטארי של הזירה על ידי מדבדב, או לחילופין, מאבק פוליטי חם ביניהם. אין ספק כי פוטין נהנה מפופולאריות רבה יותר ברוסיה מאשר מדבדב, ומשחק הכוחות בין שניהם ימשיך להעסיק את הרוסים גם בשנה הקרובה.

אפריקה

ביבשת אפריקה התרחשו השנה תהליכים בעלי מאפיינים שונים, על פי החלוקה הפנימית של היבשת. בצפון אפריקה, התחזקה ההשפעה האיראנית על מדינות האזור. איראן נהנית מיחסים קרובים מאוד עם אלג'יריה ולוב, אשר בזכות עליית מחירי האנרגיה בשנים האחרונות,

אלה כחלק מהשותפות בנאט"ו או במסגרת קשרים בילטרליים עם האמריקנים. מדינות אלה מעוניינות לסיים את הפרק הזה במהרה, בשל המחיר הפוליטי הפנימי וכן המחיר הכלכלי שהוא גובה מהמדינות המצויות גם כך במשבר. לכן, גם סוגיית משבר הגרעין האיראני מותירה את רוב מדינות אירופה בחוסר רצון בולט להגיע לידי עימות עם האיראנים, ומדינות רבות דוגמת שוויץ ואיטליה אף ממשיכות להגביר את הסחר עם האיראנים.

רוסיה

גם רוסיה המשיכה ללקק את הפצעים מהמשבר הכלכלי. צניחת מחירי האנרגיה, בצד מחיקה של 80% מנכסי הבורסה הרוסית, העמידו את הרוסים בפני סכנה מוחשית של חזרה לשנות ה-90 הזכורות לרע. אולם רוסיה, שהשכילה לצבור יתרות מט"ח עצומות בימי השפע, הצליחה להישאר על שתי רגליה, בדרך להתאוששות מקווה ב-2010. השינוי בתוכנית הצבת המערכת נגד טילים בפולין וצ'כיה על ידי הנשיא האמריקני אובאמה, סייעה להפשיר מעט מיחסי שתי המדינות לאחר שנים של מתיחות רבה, והרוסים אף הביעו הסכמה עקרונית לסייע בהפעלת הלחץ על איראן בסוגיית הגרעין.

באמצע השנה, רשמו הרוסים נצחון אסטרטגי חשוב, כאשר "מלחמת הצינורות" קיבלה ביטוי חוזי. הרצון האירופי להשתחרר מהתלות בגז הרוסי מחד, ומאידיך השאיפה הרוסית לשמר

בדרום היבשת, מתמקד העניין בשתי מדינות – בדרום אפריקה הוחלף ראש הממשלה הוותיק ת'אבו מ'בקי בסגנו לשעבר ג'ייקוב זומה, חרף שורה של האשמות פליליות נגדו. זומה, שמתמודד עם בעיית הגירה מזימבבוואה, הצורך לארח את המונדיאל בקיץ וחוסר יציבות פוליטית פנימית, יצטרך להכריע גם בנושאי חוץ. דרום אפריקה תחת שלטונו של מ'בקי התקרבה לסינים ולאיראנים, ושאלת הזיקה המדינית עודנה תלויה באוויר.

בזימבבוואה, מונע מוגאבה המזדקן את קיום הרפורמה עליה התחייב, במסגרתה יחלוק את השלטון עם יריבו מורגן צווינגראי. המדינה ממשיכה לסבול מאינפלציה בשיעורים דמוניים, מבריחה של אזרחים מהמדינה בחפסם אחר תעסוקה בדרום אפריקה ובמקומות אחרים ומאיום מתמשך של מהפכה. המצב הכלכלי הקשה בזימבבוואה, אינו זוכה לסיקור נרחב בתקשורת, והפרת זכויות האדם תחת הנהגתו של מוגאבה, יוצרת סיר לחץ שעשוי להוביל לשינוי פוליטי במדינה. העובדה כי מוגאבה כבר חצה את גיל ה-80 לפני מספר שנים ומצב בריאותו לוטה בערפל, יכולה לסייע למתנגדיו להביא את השינוי לו הם מייחלים.

אמריקה הלטינית

נשיא ונצואלה, הוגו צ'אבו, המשיך בקו הרדיקלי שלו ב-2009, בדרך להפוך את ונצואלה לגרסה מודרנית של קובה. צ'אבו הצליח להעביר שינוי בחוקה בחודש פברואר, המסיר את המגבלה על מספר הכהונות האפשריות לאדם. פירוש הדבר שהוא יוכל לשוב והתמודד לכהונת נוספות, החל ב-2012. במקביל, המשיך צ'אבו להלאים את שרידי הכלכלה הפרטית במדינה, לרדוף את האופוזיציה וליטול לעצמו סמכויות שלטוניות נוספות.

בזירה הבינלאומית, המשיך צ'אבו בקו האנטי-אמריקני. כניסתו של אובאמה לתפקיד לוותה באמירה של צ'אבו כי ישנה הזדמנות לשינוי. באחת הוועידות הבינלאומיות אף נפגש צ'אבו עם אובאמה בחטף, והעניק לו ספר במתנה, אותו ניאות הנשיא האמריקני לקבל. אולם מאוחר יותר, כבר החל צ'אבו להביע ביקורת גם כלפי הנשיא החדש. מבצע עופרת יצוקה, הוביל את צ'אבו לנתק את יחסי ארצו עם ישראל, יחסים שסבלו ממתחים כבר מאז מלחמת לבנון השנייה ב-2006.

מהלכים רבים המתקיימים בוונצואלה, מתרחשים לאחר מכן בקרב שותפותיה – בוליביה, אקוודור וניקרגואה,

מדבב ופוטין בחופשת סקי - כמה זמן תחזיק עוד הברית? צילום: הקרמלין

בזירה הפוליטית, מוסיף נשיא רוסיה מדבב, לפעול בצילו של פוטין, במה שנראה כמו יצירת כמה מוקדי כוח בתוך רוסיה. שני המנהיגים משתדלים להציג אחדות כלפי חוץ, אולם פוטין חודר פעמים רבות לתחומי האחריות של מדבב, ומותיר את שאלת מיהו המנהיג תלויה באוויר. פוטין כבר הצהיר כי ישקול להתמודד על הנשיאות בבחירות הבאות, צעד שאם יתממש, יוביל לאחד משני תסריטים – פינוי ולונטארי של הזירה על ידי מדבב, או לחילופין, מאבק פוליטי חס.

ולממשלה הסומלית המתונה יחסית. המאבק במזרח התיכון ובצפון אפריקה, בין מדינות הגוש הריכוזי ומדינות הגוש הדמוקרטי, גלש זה מכבר לקרן אפריקה, והלחימה שם עשויה להחריף בשנה הקרובה בהיעדר אפשרות להכרעה של מי משני הצדדים. העובדה כי האזור נמצא כבר כמה שנים בבצורת, מאיימת להחריף את המצב ההומאניטרי, עד כדי מוות בהיקף נרחב מרעב.

במערב היבשת, דווקא חוות המדינות יציבות יחסית בצד פריחה כלכלית משמעותית. גילויים מתמשכים של מאגרי נפט גדולים, בעיקר במפרץ גינאה אך גם במקומות אחרים באזור, מעניקים פוטנציאל כלכלי עצום לחלק מהמדינות באזור. פוטנציאל זה מושך אליו מטבע הדברים, גורמים זרים המועניינים להשיג נתח מהעוגה, מחברות מערביות, דרך חברות סיניות ועד חברות הודיות.

במדינות בהן המשטר המקומי הוא מושחת ודיקטטורי, תישאר הרווחה מנת חלקן של האליטות, והדבר יחריף את היציבות הפנימית, כפי שאירע בגינאה ובמקומות אחרים בשנה החולפת. מדינות אחרות עשויות לנצל לטובה את העושר הזה, כדי לפתח את התשתיות האזרחיות ולהעניק עתיד טוב יותר לתושביהן.

הממשלה הסודנית עשויה להיות מהלך ראשון להתנתקות מלאה מהמדינה, עניין שאינו בא בחשבון מבחינת השלטון המרכזי. מאחר ובאזור זה בוצע רצח-עם במסגרתו נרצחו כ-400,000 איש על פי ההערכות, בעוד מיליונים נעקרו מבתיים, עשוי משאל העם להידחות, ודארפור תישאר מפולגת בריבונות סודנית מלאה.

האירוע השלישי, אולי המשמעותי מכולם, יהיה משאל עם נוסף שאמור להיערך בינואר 2011, במסגרתו ינסו תושבי הדרום להתנתק מסודן. החיבור הראשוני בין הצפון והדרום נעשה באופן מלאכותי על ידי הבריטים בשנות ה-40, ובמידה והדרום ייפרד מסודן, תאבד זו את השליטה על שדות הנפט הגדולים באזור, מחיר שקשה להאמין שתהיה מוכנה לשלם. מדובר גם בבעיה קשה מבחינת סין, הצרכנית המרכזית של הנפט הסודני, שהשקיעה בנדיבות בפיתוח תשתיות הנפט במדינה האפריקנית.

במזרח היבשת, ממשיכה להשתולל הלחימה בסומליה ובמדבר אוגאדן המאוכלס בסומלים אך נמצא בריבונות אתיופית. מדינות רבות מעורבות בסכסוך הזה, כגון איראן ואריתריאה המסייעות לאסלאמיסטים הקיצוניים, ומנגד ארה"ב והמערב המסייעים לאתיופיה

נשיא סומליה, עבדוללאי יוסוף אחמד – עבודה רבה לפניו. צילום: ממשלתי

המרכיבות עימה ועם קובה את הציר הלטיני האנטי-אמריקני, שהתגבש כבר לפני שנתיים. אחת מהשותפות בציר, בוליביה, ניתקה אף היא השנה את היחסים עם ישראל. בבוליביה התקיימו בחירות בחודש דצמבר בהן זכה הנשיא איבו מוראלס בניצחון סוחף, לאחר קדנציה סוערת במסגרתה ביקשו המחוזות העשירים של בוליביה, שחששו ממהלכי הלאמות דומים לאלה שהתקיימו בוונצואלה, להתנתק ממדינת האם. הניצחון המשכנע של מוראלס, עשוי לרכך את ההתנגדות שיש לו מצד השכבות החזקות במדינה, אולם יש להניח כי החשדנות כלפי תוכניותיו של מוראלס תימשך.

במדינה אחרת, הונדורס, ניסיון דומה לשינוי סדרי השלטון נכשל לפי שעה. המדובר בניסיונו של הנשיא מנואל זלאייה, להביא לשינוי בחוקה שיאפשר לו להתמודד פעמים נוספות בבחירות. החוקה בהונדורס מאפשרת לנשיא לכהן קדנציה אחת, וזלאייה ביקש לפתוח את הפתח להגדלת כמות הקדנציות, בדומה לחברו צ'אבו. אולם החוקה בהונדורס, בודדה מספר קטן של חוקים שאינם ניתנים לשינוי, כמו מספר הקדנציות של הנשיא.

זלאייה, שניסה לעקוף את החוקה ואת הוראת בית המשפט העליון מספר פעמים, נעצר וגורש לבסוף בהוראת בית המשפט. הונדורס מצאה עצמה מותקפת על ידי כל מדינות אמריקה ומדינות רבות בעולם, וטענתה כי פעלה בהתאם לחוקה שלה, לא התקבלה בדרך כלל בזירה הבינלאומית. זלאייה אף הצליח לחזור להונדורס, ולהסתתר בשגרירות הברזילאית, שהפכה לפורשת החסות שלו. לבסוף התקיימו הבחירות בהונדורס בסוף נובמבר, מהן עלה בבירור כי האזרחים מצדדים בסילוקו של זלאייה, שכבר קודם לכן הוכתר כנשיא הלא-פופולרי ביותר בכל רחבי אמריקה.

ברזיל ממשיכה ליהנות מצמיחה כלכלית ותרבותית מקיפה. גילויים נרחבים של שדות נפט, גם ב-2009, ההכרזה על אירוח האולימפיאדה ב-2016 אחרי שכבר זכתה באירוח המונדיאל ב-2014 והצלחה של הרפורמות הסוציאליות שמבצע הנשיא לולה דה סילבה מאז נבחר כנשיא בפעם הראשונה, מצביעות על פוטנציאל גבוה עבור ברזיל להפוך לאחת הכלכלות המובילות בעולם בעשור הקרוב.

ארגון יונאסור, האיחוד של מדינות דרום אמריקה אשר פועל ממאי 2008, ממשיך להתפתח. במרץ השנה החלה לפעול מועצה לגיבוש מדיניות ביטחונית, אשר התכנסה לראשונה בצ'ילה. ברחבי היבשת משקיעות המדינות מיליארדים בשיפור

במזרח אפריקה, ממשיכה להשתולל הלחימה בסומליה ובמדבר אוגאדן המאוכלס בסומלים אך נמצא בריבונות אתיופית. מדינות רבות מעורבות בסכסוך הזה, כגון איראן ואריתריאה המסייעות לאסלאמיסטים הקיצוניים, ומנגד ארה"ב והמערב המסייעים לאתיופיה ולממשלה הסומלית המתונה יחסית.

חיזבאללה וארגונים אחרים בוונצואלה, עשויים להיות מופעלים כנגד מטרות ישראליות, יהודיות, אמריקניות ונגד קולומביה כמובן. ונצואלה מצדה, מתכוונת לסייע לאיראנים במידה ויעמדו תחת איום של התקפה אמריקנית או ישראלית, באמצעות שימוש בנשק הנפט ובאמצעים אחרים.

העובדה כי מנהיגי הציר הלטיני הצליחו לשמור על מעמדם ואף לחזקו, מבטיחה כי הם ימשיכו להשפיע על תהליכים ביבשת, ולהתערב בנעשה במערכות פוליטיות במדינות אחרות. ב-2010 ייאלץ השיא אלבארו אוריבה, שישלים שתי קדנציות, לפנות את מקומו. אוריבה, שבשנת 2008 נהנה מתמיכה של 85% מהציבור, הוא אחד הנשיאים הפופולאריים ביבשת, ויש להניח כי היה נבחר בקלות לקדנציה נוספת. בשנות שלטונו, הצליח אוריבה להעניק יציבות ביטחונית למדינה שבמשך עשרות שנים הייתה קרועה במלחמות אזרחים, תחת שליטה של קרטלי קוקאין וארגוני טרור רצחניים. בעקבות השיפור הדרמטי במצב הביטחוני, חל שיפור ניכר גם במצב הכלכלי בקולומביה, אולם המדינה עדיין סובלת משחיתות.

עזיבתו של אוריבה, המקורב מאוד לוושינגטון, עשויה לערער את היציבות הפנימית בקולומביה, לשמחתו של צ'אבו, הבוחש ללא הרף מאחורי הקלעים. שאלת העברת השלטון בקולומביה, אחת

התשתיות, כדי לחזק את הקשרים בין המדינות החברות. בימים אלה אמור להסתיים פרויקט של סלילת אוטוסטראדה בין ברזיל ופרו, אשר ראשיתה בחופי האוקיאנוס האטלנטי, וסופה באוקיאנוס השקט. התוכנית היא לסלול כבישים נוספים וחדשים המחברים בין האוקיאנוסים, באופן שיסייע למסחר ולתיירות ביבשת.

בשנה הקרובה ישנם מספר עניינים שכדאי להתמקד בהם באמריקה הלטינית. המשך הידוק היחסים בדרום אמריקה, עת ממשיכים ביונאסור לאמץ רפורמות נוספות – באיחוד מעוניינים להסיר מכסים באופן חלקי עד 2014 ובאופן מלא עד 2019, כל זאת תחת הדומיננטיות הברזילאית באיחוד זה, אשר הופכת למשפיעה החשובה ביותר על המתרחש בדרום אמריקה, לאחר כ-180 שנה של הגמוניה אמריקנית.

הסכסוך בין קולומביה ובין מדינות הציר הלטיני, כשקולומביה מהווה למעשה מדינת פרוקסי של ארה"ב במאבקה ביריב הרדיקאלי, נמצא עדיין בסכנת התדרדרות למלחמה, כפי שהיה גם בשנה החולפת. האמריקנים מגבירים את הנוכחות הצבאית שלהם בקולומביה למורת רוחו של צ'אבו, שממשיך להשקיע משאבים רבים בחיזוק הצבא שלו.

היחסים ההדוקים של צ'אבו עם איראן ולוב, במסגרתם פועלים תאי טרור של

שהחליט ככל הנראה להעביר את מושכות השלטון לבנו הצעיר, ביקש לפעול להעברה חלקה ככל שיתן את השלטון, על אף מצבו הבריאותי הרופף. לצורך כך, הפעילה צפון-קוריאה שרירים בזירה הבינלאומית – ניסוי גרעיני שני ומוצלח אשר הוכיח לכל מי שעוד היה צל של ספק, כי לפיונגיאנג יש יכולת גרעינית מוכחת. ניסוי זה לוה בניסויים רבים בטילים, כולל בעלי יכולת מעוף של אלפי קילומטרים המביאים אותם אל סף החוף המערבי של ארה"ב.

המשטר הצפון-קוריאני העביר את המסר כי לא יהסס להפעיל את כל יכולותיו כלפי כל מי שינסה לצאת נגדו ולנצל את הרגישות הפוליטית סביב החלפת השלטון. הסינים והרוסים, המעוניינים בהמשך קיום המשטר הצפון-קוריאני המהווה חיץ בינם ובין דרום-קוריאה הפרו-מערבית, העניקו גיבוי רב לצפון-קוריאנים, במקביל לניסיונות תיווך מצדם להרגעת הרוחות.

בשנה הקרובה ימשיך המשבר הצפון-קוריאני להעסיק את מנהיגי המעצמות הגדולות בעולם. במידה ואכן ימות קים גיונג איל, או שמסיבות בריאותיות לא יוכל להמשיך ולתפקד לחלוטין, תיכנס צפון-קוריאה לתקופה של סחרחרת פוליטית, ותהיה לרגישה ביותר מבחינה ביטחונית. הצפון-קוריאנים יבקשו להוכיח כי "העסקים כרגיל", והם

בניו-דלהי, אירח הנשיא האמריקני את ראש הממשלה ההודי לארוחת ערב רשמית בבית הלבן, הראשונה שערך הנשיא החדש למנהיג זר מאז היבחרו.

פיגועי הטרור במומבאי בסוף 2008, לא הובילו את ההודים למלחמה ב-2009, בלחץ האמריקנים, ולאחר שקיבלו הבטחות לטיפול חריף יותר בסוגיית הטרור. פקיסטן, תחת הנהגתו של עלי אסיף זארדארי, אכן החלה לבסוף לפעול ביד קשה נגד ריכוזי הטאליבן בצפון מערב המדינה, והצליחו לדחוק את אנשי הטאליבן אל ההרים.

מערכת הבחירות בהודו, עמדה בסימן הביקורת הקשה של האופוזיציה הימנית באשר לאופן הטיפול העדין לתפיסתם, בסוגיית הטרור, לאחר שהוברר מעל לכל ספק כי פקיסטן אכן עמדה מאחורי הפיגועים. ממשלת הודו בהנהגת מנמוהאן סינג, אשר ביקשה להקל על הקמתה של ממשלה דמוקרטית בפקיסטן לאחר שנות השלטון הצבאי של פרווז מושארף, המתינה בסבלנות. בדיעבד התברר כי החלטתה הייתה נכונה, לנוכח הגברת הפעילות נגד הטרור של פקיסטן וארה"ב הציבור ההודי גמל לממשלתו בכך שבחר בה שוב בבחירות שהתקיימו בחודש מאי.

צפון-קוריאה מצאה עצמה השנה, בדמדומי שלטונו של קים גיונג איל, קים,

ממדינות המפתח באזור, תהיה משמעותית מאוד ליחסי הכוחות באזור – בחירתו של מנהיג שיישמר את הברית עם ארה"ב יבצר את מעמדה של קולומביה כמאחו של הדוד סם בדרום אמריקה. מנגד, בחירתו של מנהיג שיבקש להתרחק מוויינגטון, יותיר את ארה"ב ללא עוגן אמיתי באזור, לראשונה מאז אמצע המאה ה-19.

אסיה

המשבר הכלכלי של 2009, לא פסח גם על מדינות רבות ביבשת אסיה. יפן, סובלת באופן כרוני בשני העשורים האחרונים ממיתון, כל זאת על רקע משבר מנהיגות קשה שהחל מאז פרישתו של ראש הממשלה הפופולארי גיוניצ'ירו קויזומי ב-2006. בבחירות 2009, הודחה מפלגת השלטון הכמעט נצחית, המפלגה הליברלית-דמוקרטית, ובמקומה נבחרה המפלגה הדמוקרטית בהנהגתו של יוקיו האטויאמה. האטויאמה שנהנה לאחר בחירתו מתמיכה של 70% מהציבור, איבד גובה רב בשלושת החודשים שלו בתפקיד, וכעת התמיכה בו ירדה מתחת ל-60%.

הוא אמור להביא יציבות פוליטית ביפן, שידעה ארבעה ראשי ממשלה בשלוש השנים האחרונות מאז פרש קויזומי, לחלף את הכלכלה השנייה בגודלה בעולם מהמיתון ולהגדיר מחדש את יחסי יפן עם ארה"ב, לנוכח הביקורת הציבורית הרבה על הנוכחות הצבאית הממושכת של האמריקנים בארץ השמש העולה.

סין, יריבתה ההיסטורית של יפן, ממשיכה לתבוע לעצמה מקום בצמרת המעצמות בעולם. השנה היא עברה באופן רשמי את גרמניה בדירוג הכלכלות הגדולות בעולם, והיא נמצאת מרחק קצר מלעבור גם את יפן בדרך להכתרתה כשנייה רק לכלכלה האמריקנית במונחים של תוצר. השפעת המשבר הכלכלי על סין הייתה מתונה באופן יחסי. למעשה, המשיכה סין לצמוח גם ב-2009, אם כי לא באופן אליו התרגלה ב-30 השנים האחרונות. הפגיעה בייצוא, שגם הגדילה את כמות המובטלים במדינה, גרמה לחששות מסוימים בקרב הסינים, אולם הם המשיכו להפגין עוצמה כלכלית רבה, בסייעם למדינות רבות בעולם השלישי שהתמודדו עם המשבר הכלכלי בעצמן.

מעצמה עולה נוספת, הודו, ממשיכה להציג אף היא איתנות כלכלית. כניסתו של אובאמה לבית הלבן, גרמה לחשדנות רבה מצדם של ההודים, הסבורים כי אובאמה מתכוון להעדיף את היחסים עם סין ופקיסטן על פניהם וזאת לאחר שנים של חיזורים מצדו של הנשיא לשעבר ג'ורג' בוש. על מנת להרגיע את החששות

אובאמה עם ראש ממשלת הודו סינג - עובד קשה להרגיע את ההודים. צילום: הבית הלבן

אובאמה מתכוון להעדיף את היחסים עם סין ופקיסטן על פניהם וזאת לאחר שנים של חיזורים מצדו של הנשיא לשעבר ג'ורג' בוש. על מנת להרגיע את החששות בניו-דלהי, אירח הנשיא האמריקני את ראש הממשלה ההודי לארוחת ערב רשמית בבית הלבן, הראשונה שערך הנשיא החדש למנהיג זר מאז היבחרו.

ימשיכו לעשות שרירים כלפי שכנותיהם.

ביפן כאמור, יידרש יוקיו האטויאמה, להוכיח כי ביכולתו להנהיג את המדינה הלא-יצובה פוליטית, ולנווט אותה אל מחוץ למשבר. שאלת התפקיד ויכולת ההשפעה של האמריקנים במזרח הרחוק, כפי שייגזר מיחסי האמריקנים עם סין, הודו, יפן ופקיסטן, תעסיק ביתר שאת את המדינאים האסיאתיים. אובאמה, שהטיל את עיקר כובד משקלו וזמנו בטיפול בסוגיות הנוגעות למזרח התיכון, יידרש גם למדיניות האמריקנית בזירה כה חשובה זו.

פקיסטן, במידה ויצליחו כוחות הביטחון להכריע את אנשי הטאליבן ובמקביל תצליח הממשלה לכוון משטר דמוקרטי ויציב, תנסה לחדש את התהליך המדיני עם ההודים, נושא חשוב ביותר עבור האמריקנים, אם כי יש להניח כי העמדה הסינית שונה, לנוכח יריבותם עם הודו. נראה כי שתי הממשלות, בפקיסטן ובהודו, הן היוניות ביותר שפעלו במדינות אלה, ועל כן עשויה להיות התפתחות במסלול זה השנה. מאחר וארגוני הטרור בפקיסטן עדיין משפיעים וחלקם אף ממשיך ליהנות מסיוע של אנשי מודיעין פקיסטנים שאינם חשים עצמם כפופים לממשלה, בהחלט עשויה להתרחש בהודו מתקפת טרור נוספת, שתשמר את הקפאת היחסים בין שתי המעצמות הגרעיניות של תת-היבשת ההודית. שנת 2009 הייתה בסימן המשבר הכלכלי, אחד החמורים בדורות האחרונים, אשר גבה קורבנות רבים. מספר כלכלות לאומיות כבר קרסו, ואחרות עשויות קרוס השנה. מערכת הבנקאות העולמית ספגה זעזוע קשה, והיא עומדת כעת בפני אימוץ שורה של רפורמות כלכליות להן שותפות כל הכלכלות הגדולות בעולם.

מתחילים שנה חדשה

הפגיעה הכלכלית השפיעה בתורה גם על היציבות החברתית והפוליטית במדינות רבות, אולם לקראת 2010 נראה כי שואו של המשבר כבר מאחורינו, וכעת יידרשו מדינות רבות לפעול לשיקום הכלכלות שלהן.

כניסתו של אובאמה לבית הלבן, מעבר לסמליות שבעצם בחירתו של מועמד שחור לתפקיד הפוליטי רב העוצמה ביותר בעולם, בישרה תקווה לשינוי בקרב מדינות רבות, אולם פעילותו של אובאמה מצויה עדיין תחת מחלוקת וביקורת, הן פנימית והן בקרב מדינות שתמכו בתחילה בשינוי הפוליטי בארה"ב. על אף שעיקר התמקדותו של אובאמה הייתה בטיפול בכלכלה האמריקנית וביחסי ארה"ב עם העולם

המוסלמי, הורגש השינוי גם בזירות אחרות.

העולם מצוי זמן רב בתהליך של החלפת המעצמות הכלכליות הוותיקות - ארה"ב, ארבע הגדולות של אירופה ויפן, במעצמות כלכליות חדשות. סין, הודו וברזיל נהנו במידה רבה מהמשבר הכלכלי אשר פגע בהן באופן מתון מהאחרות. תהליך זה הוביל לצמצום הפערים בין המעצמות הגדולות, ובעשור הקרוב נחזה בוודאי בהמשך התפתחות התהליך הזה, באופן שישפיע גם על השדה המדיני העולמי.

רוסיה, הרביעית במדינות ה-BRIC, לא הצליחה להוכיח חוסן כלכלי דומה לזה של שלוש האחרות. העובדה כי המשק הרוסי נשען באופן כמעט מוחלט על ייצוא חומרי גלם, חשפה את ערוותה של רוסיה מתחילת המשבר הכלכלי. אין זה אומר כמובן שרוסיה לא תצליח להתרומם. אדרבא, הרוסים פועלים כדי לגוון את הכלכלה שלהם ולהשקיע בתעשייה לא-צבאית, אולם החברה הרוסית, הסובלת מבעיות דמוגרפיות של התמעטות האוכלוסייה והזדקנותה, נעדרת את היכולת שיש לסינים, להודים ולברזילאים אשר רק מתחילים לגלות את כוחו של מאגר הפועלים העצום העומד לרשותן.

המשבר האיראני מלווה אותנו כבר כמה שנים, ומעת לעת נרמז בתקשורת כי ההתקפה על איראן מתקרבת. קפיצת המדרגה שביצעו האיראנים בשנה החולפת מבחינה טכנולוגית, קפיצה אשר על פי ההערכות הופכת את בנייתה של פצצה גרעינית לעניין של החלטה בלבד של הדרג הפוליטי, מצמצמת את האופציות העומדות בפני המערב. הלחץ שמפעילות מדינות ערב מאחורי הקלעים להתמודד עם איום זה, מחדד עוד יותר את תמונת המצב. חוסר השקט הפוליטי באיראן, מאז התפרסמו תוצאות הבחירות לנשיאות, מתנוסף אף הוא לתמונה המורכבת, ומבטיח כי 2010 תהיה משמעותית ביתר עבור הרפובליקה האסלאמית השיעית.

אולי יותר מכל, ההבנה כי כל תהליך כמעט בעולם משפיע על מירב המדינות, התחזקה ב-2009. השפעת המשבר הכלכלי, ואופן ההתמודדות איתו באמצעות כינוס תכופ של גופים כגון ה-G20, ה-G8 ומסגרות בינלאומיות נוספות; המאמצים שנעשו באיחוד האירופי לאמץ את אמנת ליסבון; המשך חיזוק מגמת האינטגרציה האזורית, בדרום אמריקה, באפריקה ובמפרץ הפרסי; הפעילות הבינלאומית בשאלת ההתחממות הגלובאלית, כפי שבאה לידי ביטוי בוועידה בקופנהגן ובהזדמנויות

אחרות, כל אלו מסמלים את המשך התחזקותו של תהליך הגלובליזציה ועוד יותר מכך, של האינטגרציה האזורית.

בזירה הכלכלית, השנה הקרובה אמורה לעמוד בסימן התאוששות. ברמה המדינית והביטחונית, נראה כי 2010 תתאפיין במשברים ביטחוניים רבים ברחבי העולם. בעוד האמריקנים ישימו דגש על ניסיון להביא לסיום המלחמה באפגניסטן ובעיראק, זירות חדשות דוגמת תימן, סודן, צפון אפריקה ואחרות, ידגישו את הבעייתיות של המלחמה בטרור העולמי.

הגשת מאמר לפרסום

אתר "סיקור ממוקד", שעלה לאוויר בדצמבר 2005, מלווה את המגמות המתהוות בזירה הגיאוגרפית-פוליטית בזמן אמת. בספטמבר 2007, הפך האתר לירחון מקוון ייחודי בעברית. האתר זכה לשבחים מאנשי אקדמיה ומודיעין, צוטט במחקרים והצליח להצביע מראש על מגמות בזירה הגיאוגרפית-פוליטית.

כעת, אנו מזמינים קוראים המעוניינים בכך, לפרסם באתר מאמרים פרי עטם.

על מה אפשר לכתוב? בראש ובראשונה, אנו מקבלים בברכה מאמרים מקוריים המשיקים לתחומים אותם אנו נוהגים לסקר. עם זאת, רעיונות למאמרים בנושאים אחרים יישמעו בברכה.

איך להגיש מאמר? מאמר לפרסום צריך להיות בהיקף של 1,000 מילה או יותר. יש לשלוח את המאמר בקובץ וורד. מאמרים שיתקבלו לפני ה-15 לחודש יכנסו לגיליון החודש העוקב, מאמרים שיתקבלו לאחר ה-15 לחודש, יכנסו לגיליון העוקב.

מה לגבי זכויות יוצרים? בהגשת המאמר, המחבר מעניק לסיקור ממוקד רשות בלתי חוזרת לפרסם את המאמר באתר. עם זאת, נבהיר כי אין אנו דורשים זכות בלעדית על החומר, והמחבר רשאי להוסיף ולעשות ביצירתו כרצונו. מחבר המעוניין לשבץ במאמר תמונות, גרפים או כל רכיב אחר שזכויות היוצרים עליו עשויות להיות ברשותו של צד שלישי, יצטרך לספק הרשאה לשימוש בחומר באתר סיקור ממוקד מבעל זכויות היוצרים

המערכת שומרת לעצמה את הזכות שלא לפרסם כל מאמר שיוגש.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

המפגין האיראני – איש השנה 2009

נוכח התמונות, החליטו המנהיג הרוחני ח'מנאי ועימו מי שהפך לבן-בריתו בשל הנסיבות המיוחדות, הנשיא אחמדינז'אד, לפזר את ההפגנות בכוח – המיליציה העממית הבסיג', ביחד עם כוחות של המשטרה האיראנית ומשמרות המהפכה, פשטו על הרחובות. בתוך ימים ספורים, נמנו בין 100 ל-300 הרוגים. תמונתה של נידה ע'גה-סולטן מדממת למוות מול המצלמות אחרי שנפגעה מירי הבסיג', הפכה לסמל המחאה של האיראנים נגד השלטונות.

במאמץ ותוך הפעלת כוח רב, הצליחו השלטונות להרגיע את הרחוב האיראני, אבל לא לאורך זמן. מאז ועד היום נשמרת המחאה על אש קטנה שגוברת נוכח צעדים שנויים במחלוקת של השלטון או תאריכים בעלי משמעות רפורמיסטים.

בפרוס 2010, נראה כי בקרבם של המנהיג הרוחני והנשיא השלימו עם קיומן של המחאות, ומקווים כי המשך קיומן על אש קטנה הוא המתכון שיאפשר לאופוזיציה לפרוק זעמה, ולשלטונות – לשרוד. האם זה המתכון להצלחה מבחינת השלטונות? נוכח עוצמת ההפגנות באמצע השנה שעברה, נראה כי מצב העניינים הנוכחי הוא בבחינת הרע במיעוטו. מבחינת האופוזיציה, מדובר בשמירה על כשירות הפעילים לרגע בו יופיע הניצוץ הבא.

כשזה יקרה, לא מן הנמנע כי השרפה שתתלקח תכלה עימה את סדרי השלטון הנוכחי. לא מוגזם להניח כי ביום המהפך, אם וכאשר, יחזור המוני האיראנים אל תמונתה של נידה ע'גה-סולטן הגוססת, ויזכרו אותו כרגע שחרף את גורל משטר האייתוללות.

בשעות הערב של ה-12 ביוני, זמן קצר לאחר שנסגרו הקלפיות בבחירות לנשיאות איראן, החל משרד הפנים האיראני, בצעד יוצא דופן ברפובליקה האסלאמית, לפרסם "עדכונים" על התקדמות ספירת קולות הבחורים. על פי התוצאות הראשוניות, שדמו להפליא גם לתוצאות הסופיות, זכה הנשיא המכהן אחמדינז'אד ברוב סוחף ובניצחון בסיבוב הראשון. יריביו הרפורמיסטיים, ובראשם מיר-חסיין מוסאווי שטען לניצחון בעצמו, סירבו לקבל את התוצאות.

תחת הסיסמא "איפה הקול שלי?" שטפו את רחובות טהרן תומכי האופוזיציה במחאה על מה שנראה כמו זיוף בוטה במיוחד של תוצאות הבחירות. כוחות הבטחון, שנתפסו לא מוכנים, הביטו תחילה מהר מאוד נכנסו לפעולה כשהתקבלה ההוראה לפעול נגד מנהיגי "המרד". הדיווחים על נפגעים בקרב המפגינים, על איפול שהוטל על אמצעי התקשורת ועל הגבלות שהוטלו על מנהיגי הרפורמיסטים שהציעו בסך הכל לבצע רפורמות במוסדות השלטון אך לשמר את משטר האייתוללות, רק התסיסו את האווירה והרחיבו באופן משמעותי את מעגל המחאה.

בתוך זמן קצר, לצד תומכי מוסאווי שמחו על הנשיאות שנגזלה ממנו, התייצבו כתף אל כתף מתנגדי משטר האייתוללות, גורמי אופוזיציה פרו-ערביים ואזרחים איראנים אחרים. מה שהחל כהפגנה נגד זיוף הבחירות, הפך במהירות למחאה אזרחית על כל המצוקות שחווים אזרחי איראן בשנים האחרונות – מצוקה כלכלית, משטר דתי נוקשה ובידוד בינלאומי. ההנהגה האיראנית והמערב הביטו במסכי הטלוויזיה ובעדכוני הטוויטר, וראו את אותה התמונה – תמונה של קריאת תיגר ממשית על השלטון, לראשונה זה שלושה עשורים.

נידה ע'גה-סולטן מדממת למוות מול המצלמות - סמל המאבק.
צילום: טלוויזיה

אנשי העשור –

ג'ורג' וו. בוש וולדימיר פוטין

יורי גנקין

קונצנזוס כי אם מי שפעולותיו שנויות במחלוקת. דבר אחד בטוח, בלתי אפשרי יהיה להתעלם מהמורשת שהותיר אחריו ג'ורג' בוש – מורשת של מנהיגות אמיצה בעת משבר.

פוטין. ולדימיר פוטין.

בעוד שמצידו האחד של הגלובוס היה זה הנשיא בוש שעיצב את סדר היום הגלובלי. מצידו השני של האוקיינוס היה זה ולדימיר פוטין, קצין הק.ג.ב. לשעבר שעלה לגדולה, שהפך את אט אט לאיש החזק באירופה ויש שיגידו, בעולם כולו.

כמעט כולנו זוכרים היכן היינו ומה עשינו בערב ראש השנה האזרחית בשנת 1999, על סף כניסתו של המילניום החדש. מעטים מאיתנו זוכרים שהיה זה גם היום שסימן את תחילתו של עידן פוטין. הנשיא ילצין, קודמו של פוטין בתפקיד, הודיע במפתיע על התפטרותו ועל העברת השרביט לראש הממשלה דאז, באותו היום נראה המחליף כבירוקרט אפור שספק אם יטביע חותם של ממש על מדיניות החוץ או הפנים של המדינה הגדולה בעולם. אך המציאות הייתה שונה לחלוטין.

ולדימיר פוטין ויועצו הקרובים, הגו תכנית רב-שלבית מבריקה שגולת הכותרת שלה ברורה – להחזיר עטרה ליושנה. פוטין הבין כי 10 שנים לאחר פירוקה של ברית המועצות, הגיע הזמן שרוסיה תחזור לקדמת הבמה הבינלאומית. אמר ועשה.

שנות שלטונו של ילצין עמדו בסימן של מפלה כלכלית חסרת תקדים וזאת לצד אי-יציבות פוליטית שהקרינה הן כלפי פנים והן כלפי גרורותיה לשעבר במזרח אירופה ואסיה. הרבה בזכות אישיותו הבעייתית של ילצין עצמו שנודע לצד גורבצ'וב כמבשרו של עידן חופש הביטוי וזכויות הפרט מחד וכשיכור בלתי נלאה שהכתים את תדמיתה הבינלאומית של ארצו מאידך.

חשוב לזכור, ברית המועצות הייתה

בפרוש 2010, הגיע הזמן לבחור את אנשי העשור. בזירה הפוליטית הבינלאומית היו אלה ג'ורג' בוש הבן וולדימיר פוטין שעיצבו את סדר היום הגלובלי. אפשר לחלוק על מדיניותם אך לא על מידת השפעתם על אירועי העשור שחלף.

ביותר או החכם ביותר שראה הבית הלבן. בארנו הפרטי לא תמצאו פרס נובל. אבל בינינו, עדיף לקבל פרס נובל על מעשים ולא על דיבורי סרק חסרי תכלית. המלחמה בעיראק הייתה ועודנה כשלון קולוסאלי, מניעי הפלישה עומדים בספק, מעטים יכחישו זאת ואינני מתעלם מכך אך אני מאמין כי בסופו של יום בבואנו לסכם את כהונתו לא נחטא לאמת אם נדון אותו לכף זכות ולא לחובה. בוש קבע תקדים והיישיר פניו אל מול האיום האקוטי ביותר של שנות האלפיים, הטרור העצמאי מחד וזה המגובה והנתמך על ידי מדינות בקהילה הבינלאומית מאידך. בוש בחר להתמודד ולא להתחמק, הוא פעל היכן שאחרים קפאו ועל כך הוא ראוי לכל שבח.

את ימיו בבית הלבן סיים בוש בדיוק כפי שהחל אותה, בעין הסערה, ואם תחשבו על זה, כנראה שבעולם בו אנו חיים איש העשור לא יכול להיות מי שיש לגביו

היה זה נובמבר 2000. זה עתה הסתיימו הבחירות לנשיאות ארצות הברית. מספירת הקולות עלה כי ג'ורג' בוש הבן, בנו של הנשיא ה-41, הפסיד לסגן הנשיא אל גור בספירת כלל הקולות אך צבר את כמות האלקטורים הנדרשת על מנת להיות זה שנכנס לחדר הסגלגל. ארצות הברית הייתה כמרקחה.

לאחר שבית המשפט העליון סירב להתערב בסוגיה ואישר את התוצאות, נשא בוש נאום מאחד ובו הבטיח להיות הנשיא של כו-ל-ם אך בניגוד לאהוד ברק שלנו, במקרה של בוש, כך אכן היה. מי שסומן בתחילת הקדנציה כנשיא משעמם ונטול ברק (אובמה?) שיתמקד בעיקר במדיניות פנים, הפך באופן רשמי באותו יום נורא בספטמבר 2001 למנהיג העולם החופשי. הנבואה התגשמה, בנסיבות הטראגיות ביותר.

שיעורי התמיכה להם זכה שברו שיאים, הדמוקרטים בשני הקונגרס, ובראשם סגן הנשיא המיועד של אל גור, הסנאטור היהודי, ג'וזף ליברמן, עמדו לצדו ותמכו במדיניותו ללא סייג. האו"ם העניק לנשיא Carte Blanche לתקיפת כוחות הטאליבן באפגניסטן ולבסוף, בל נשכח כי בבחירות שנערכו לאחר פתיחת המערכה הצבאית בעיראק, ניצח בוש ברוב גדול ונבחר לכהונה שנייה. ולמי ששכח, באותה השנה הוא אף נבחר לאיש השנה של המגזין TIME.

בוש ופוטין - אנשי העשור. צילום: הקרמלין

בניגוד לג'ורג' בוש שפרש לחוותו אשר בטקסס, ימשיך ולדימיר פוטין, שהיה לראש המדינה היחיד למעט ג'ורג' בוש וברק אובמה, שנבחר בעשור הנוכחי לאיש השנה של המגזין המשפיע TIME, להוות גורם מכריע בסדר העולמי גם בעשור הבא. הכתובת על הקיר כבר כאן.

ג'ורג' בוש הוא אמנם לא הנשיא הרהוט ביותר, הכריזמטי

דרכים משמעותי ביותר בתולדותיה וולדימיר פוטין הוא לדעת רובה המוחץ של האוכלוסייה, האיש המתאים להובילה, גם אם הוא לא יושב כיום פורמלית, בכיסא הנהג.

בניגוד לג'ורג' בוש שפרש לחוותו אשר בטקסס, ימשיך ולדימיר פוטין, שהיה לראש המדינה היחיד למעט ג'ורג' בוש וברק אובמה, שנבחר בעשור הנוכחי לאיש השנה של המגזין המשפיע TIME, להוות גורם מכריע בסדר העולמי גם בעשור הבא. הכתובת על הקיר כבר כאן.

אימפריה חובקת עולם, אזרחיה רגילים לחשוב על ארצם במונחים כאלה. זוהי טבעה של מורשת. פוטין היה זה שהחיה אותה. קצב הצמיחה של רוסיה תחת שליטתו הוא יוצא דופן. הכלכלה פורחת, ההשקעות זורמות ורווחת החיים עולה ומעל הכל, רוסיה הפכה שוב לגורם משפיע בזירה הבינלאומית. פוטין הוא האחראי הישיר לכך.

שיעורי התמיכה בנשיא לשעבר וראש הממשלה כיום, חצו את רף ה-85%. יש שיחשבו כי מדובר בשיעורי תמיכה פיקטיביים שמקורם בעיתונאי החצר של פוטין, אך ניתוח מעמיק יותר יגלה כי זוהי המציאות. אזרחי רוסיה מעריצים ואוהבים את ולדימיר פוטין, לא משום שמצמידים להם אקדח לרקה אלא משום שמדיניות החוץ והפנים שלו ענתה לאחד הצרכים המרכזיים של המדינה מאז ומעולם: גאווה לאומית והיכולת לצעוד בראש מורם אחרי עשור של השפלות בזירה הבינלאומית. בל נשכח כי מבחינת כל הצדדים, הן ההנהגה והן האזרחים, המטרה מקדשת את האמצעים. רוב אזרחיה של רוסיה אינם רואים בדמוקרטיה מטרה נשגבת, תולדה של מאות שנות שלטון אוטוריטרי, ולכן אינם מתקוממים בהיקפים גדולים על המדיניות הלא-דמוקרטית של פוטין, על אף המחאות מהמערב.

על אף חילופי השלטון הסימבוליים, בין פוטין לחברו ויורשו, דמיטרי מדבדב, ברור לכל מי הוא האדם המשפיע ביותר במוסקבה. כיום, אף החלטה משמעותית בסדר גודל כלל עולמי לא מתקבלת מבלי שפוטין נותן עליה את דעתו. החל מהגרעין האיראני וכלה בהתמודדות עם הטרור הגלובלי. פוטין נחוש להיזכר כמי שהחזיר לרוסיה את כוח ההרתעה והמעמד שאבדו לה עם קריסת ברית המועצות.

בהקשר זה, הייתה פלישת הבזק לגיאורגיה בקיץ 2008 כמעין סימן לבאות – על אף תחינותיו החוזרות ונשנות של הנשיא סאקשווילי להתערבות אמריקאית שתשים קץ להפצצות על גורי וטיביליסי, הרי שארצות הברית הבינה כי אל לה להתעקש על כך יתר על המידה. ההתנגדות לפלישה הייתה בעיקר ורבאלית ולא כזו שלוותה במעשים בשטח. פוטין רשם והפנים.

מטרת העל במדיניות החוץ של רוסיה בעידן פוטין והאמצעים להשגתה מקבלים מבחינתו משנה תוקף לאור צמיחתו של הענק הסיני ממזרח, התפתחותו של האיחוד האירופי כיריב מקומי ממערב. וזאת כמובן מבלי שנוכיר את האויבת שהפכה לשותפה – ארצות הברית. רוסיה נמצאת כיום בצומת

איראן – רגע האמת

אלון לוי ויובל בוסתן

התפרצותה המחודשת של המחאה באיראן בחודש האחרון, והעובדה כי הציבור האיראני כבר אינו מוחה נגד תוצאות הבחירות כי אם נגד הלגיטימיות של המשטר, מעמידה את משטר המולות האיראני במבוכה עצומה. ברור כיום כי למשטר האיראני אין אפשרות להשיב את המצב לקדמותו, רק בהסתמך על אלותיהם של אנשי הבסיג'. איראן עומדת בפני מהלך קריטי שעשוי להביא לסיומה של המהפכה הח'ומייניסטית. בדרך לכך, ישלמו איראנים רבים בחייהם, ועימם, אולי, גם בים מתושבי המזרח התיכון יעמדו מול גורל דומה.

חוסיון, הסתיימו ניסיונות להתמרד כנגד השלטון במותם של רבבות בני אדם, באיראן התמקדו בפגיעה במנהיגי השטח של ההפגנות, במעצרים נרחבים, ובפגיעה בגופים סטודנטיאליים שנחשדו כמפיצים ביקורת כנגד המשטר. הסיבה לכך היא שמאז ומעולם, ביקש המשטר האיראני לזכות בלגיטימציה הציבורית שלו כמי שמגן על ערכי האסלאם בפרשנותו השיעית, בעודו מקיים מעין דמוקרטיה, כמדיניות שונה למדיניות שהייתה נהוגה בימי השאה.

בימי השאה האיראני, בשל היותו חסר פופולאריות, פעלה המשטרה החשאית, הסאוואק, לדיכוי כל ניסיון לביקורת כנגד המשטר. השאה נתפס כבובה של המערב, וכאדם מושחת, כזה השומר על שלטונו בזכות הכידונים בלבד.

אין ספק שבמערב נתפסת הרפובליקה האיראנית מודל 2010 כמי שמצויה מרחק שנות אור מדמוקרטיה, אולם הדימוי הפנימי של מדינה זו שונה בתכלית.

רפסנג'אני, בפני עצמו אדם בעל תפיסות שמרניות ומעמד דתי כהאייתוללה, אינו מעוניין במהפכה דמוקרטית באיראן, וככל הנראה מושך בחוטים בניסיון לחזק את מעמדו בשלטון. לפיכך, הוא מעודד את המאבק בשלטון הנוכחי, מתוך הבנה כי זו הדרך היחידה להדיח מנהיג רוחני מכהן כמו ח'מנאי, מהלך שעשוי לפתוח לרפסנג'אני פתח לרשת אותו.

תרבות של מחאה

פרוץ המהפכה הח'ומייניסטית ב-1978-1979 הימם את המערב, בשל דפוסים יחודיים שאפיינו אותה. העובדה כי המהפכה פרצה שלא על רקע של מלחמה, משבר כלכלי קשה או סיבה אחרת המביאה בדרך כלל למהפכה חברתית, הייתה מפתיעה בפני עצמה. כך גם העובדה כי המהפכה התפרצה לפתע פתאום אולם התבססה על מערכות חברתיות שפעלו שנים רבות בקרב הציבור האיראני. גם התמיכה הגורפת ממנה נהנה ח'ומייני שגלה בצרפת שנים רבות, הייתה מהממת בפני עצמה.

ביותר באיראן, ככל הנראה שני בעוצמתו רק למנהיג הרוחני ח'מנאי.

רפסנג'אני, בפני עצמו אדם בעל תפיסות שמרניות ומעמד דתי כהאייתוללה, אינו מעוניין במהפכה דמוקרטית באיראן, וככל הנראה מושך בחוטים בניסיון לחזק את מעמדו בשלטון. לפיכך, הוא מעודד את המאבק בשלטון הנוכחי, מתוך הבנה כי זו הדרך היחידה להדיח מנהיג רוחני מכהן כמו ח'מנאי, מהלך שעשוי לפתוח לרפסנג'אני פתח לרשת אותו.

האיתוללות נוספים התגייסו למאבק למען האופוזיציה. מדובר באנשים שמבחינת מעמדם הדתי נחשבים כמי שמצויים בדרגה הגבוהה ביותר, פוסקי ההלכה השיעיים. באיראן פועלים כיום כ-20 מארגיות או פוסקי הלכה, המדרגה הגבוהה ביותר אליה ניתן להגיע באסלאם השיעי. מתוכם, לפחות שבעה פוסקי הלכה הביעו עמדות פרו-רפורמיסטיות, כולל ביקורת על האופן הקשוח בו התייחס המשטר למפגינים. אחד מהם וככל הנראה הבולט והמוערך ביותר, הוא חוסיון עלי מונטאזרי, מי שהיה מתוכנן להחליף את ח'ומייני לאחר מותו של האחרון ב-1989, בטרם סר חינו בעיני מחולל המהפכה. מונטאזרי מת בחודש דצמבר, ומותו היה לאות לחידוש המהומות כנגד השלטון.

העובדה כי דרגים בכירים ביותר במשטר האיראני הביעו מחאה וביקורת כלפי ההתרחשויות בחצי השנה האחרונה, הביכו את המשטר האיראני ומעמידים בספק את יכולתו להשיב את המצב לקדמותו.

גל המחאה הראשון, בחודש יוני, תפס את ההנהגה האיראנית לא מוכנה. נראה כי ההערכה הייתה שתוצאות הבחירות, מזויפות ככל שיהיו, יתקבלו בקרב הציבור באיראן. בניגוד למדינות דיקטטוריות אחרות במזרח התיכון, באיראן ביקשו להשיב את השליטה על המצב באמצעות אלימות מדודה - בעוד שבעיראק של סדאם חוסייני, סוריה של חאפז אל-אסד ואפילו ירדן בימי המלך

הבחירות לנשיאות איראן, שנערכו ב-12 ביוני, הפכו עד מהרה למחאה החריפה ביותר כנגד המשטר מאז המהפכה ב-1979. בגל הזה, מצאו עצמם מיליוני איראנים משני צדי המתרס - תומכי הנשיא המכהן אחמדינז'אד, ראו במפגיני האופוזיציה סוכנים של המערב המעוניינים לפגוע בתיאוקרטיה האיראנית, ואילו מתנגדיו של אחמדינז'אד, כינו אותו דיקטטור, ובשלב מאוחר יותר אף נשמעו קריאות כנגד המנהיג הרוחני עלי ח'מנאי, אירוע חסר תקדים בתולדות איראן הח'ומייניסטית.

בשונה מגלי מחאה קודמים, שביקשו להביא לרפורמות במשטר והחלו במחאה של סטודנטים, הפעם ברור היה כי מדובר במחאה המגובה על ידי אנשים בעלי עוצמה. בקו הראשון מול המשטר נעמדו שני המועמדים הרפורמיסטים לתפקיד נשיא איראן - מיר חוסיון מוסאווי ומהדי קארובי, שניים שהגיעו מתוך ליבו של המשטר ואף נשאו בעבר בתפקידים רבי מעלה. נראה כי איש מהם לא האמין כי המצב יתדרדר באופן כזה, וספק אם ביקשו לערער את יסודות המשטר - הם ביקשו לבצע תיקונים במשטר הקיים, אולם לנוכח גילוי ממדי הזיוף בבחירות לנשיאות, ולנוכח היקף התמיכה הציבורית, הפכו למנהיגים של מהפכה חדשה, אשר סיכוייה להצליח אינם ברורים, אולם השפעתה אינה ניתנת לביטול.

מוסאווי וקארובי הם כאמור, מי שעומדים בחזית המאבק, נערי הפוסטר של המחאה כנגד שלטון המולות, אולם מאחוריהם פועלים אנשים בעלי עוצמה רבה יותר, אשר מקפידים לפעול מאחורי הקלעים. האלמנט הזה, של מעורבות בכירים מאחורי הקלעים במחאה כנגד השלטון, נעדר ממחאות קודמות, ובכך דן אותן לכישלון. הנשיא לשעבר רפסנג'אני, ריבו המר של אחמדינז'אד אשר התכתש איתו מעל גבי העיתונות האיראנית בזמן מערכת הבחירות, נחשב לאחד האנשים העשירים ובעלי ההשפעה

לעצמם את הלגיטימיות השלטונית אם יבצעו הרג חסר הבחנה, והדבר רק יעורר מרידה מקיפה יותר נגד השלטון. התרבות השיעית, המבוססת לא מעט על המארטריות ועל ההתמודדות של השיעי כמיעוט, היא בעלת דינאמיקה חזקה אשר שוללת פגיעה רחבה בציבור המאמינים, גם בסיטואציה של אתגר כנגד השלטון. זאת, להבדיל מהתרבות הסונית המבוססת על ציות לשלטון וחשש תמידי ממלחמת אזרחים שתפלו את החברה האסלאמית.

גל המחאה הראשון שכך בסוף חודש יולי. המפגינים שבו לעבודתם ולביתם, ועל ההנהגה האיראנית הוטל לוודא כי המחאה לא תתחדש. מצד אחד נמשכו הרדיפות כנגד גורמים נקודתיים שנתפסו כמי שליבו את המחאה או הנהיגו את קהל המפגינים. במקביל, ניסתה הממשלה להציע רפורמות מסוימות כדי להפחית מעוצמת המחאה. אולם האופוזיציה האיראנית כבר גמלה בליבה שמה שהיה כבר לא יהיה.

ב-17 ביולי התקיימה הפגנת כוח של רפסנג'אני – שני מיליון בני אדם, על פי ההערכות, זרמו לרחובות טהרן כדי להאזין לדרשתו של רפסנג'אני שניתנה ביום שישי בשבוע. בהפגנה זו השתתפו גם מוסאווי וקארובי. כוחות הביטחון האיראנים השתדלו לצמצם את מעורבותם ככל שניתן, למרות שדווח כי קארובי הותקף בדרכו להפגנה. בדרשתו אמר רפסנג'אני כי "ישנם ספקות כבדים לגבי תוצאות הבחירות, בקרב אנשים חכמים רבים... יש לפעול כדי לתקן את המעוות" [1].

בחודש אוגוסט החלו להתקיים משפטים למנהיגי המחאה שנעצרו. המשפטים צולמו בטלוויזיה ונתפסו כמבויימים – הנאשמים הושפלו ונאלצו להתנצל בפומבי על מעורבותם בפעילות נגד הממשלה. פעולות נוספות נעשו כדי להגביל את פעילותם של עיתוננים ליברליים באיראן, שהביעו תמיכה במפגינים. ייתכן והמשטר האמין בשלב זה, כי הצליח להחזיר את שד המחאה לבקבוק, אולם המפגינים פעלו לשמור את פעילותם על אש קטנה.

מיום ליום, יצאו ידיעות מאיראן אשר הציגו מצד אחד את הרדיפה הממשלתית כנגד מנהיגי המחאה, ומנגד את הצטרפותם הפומבית של אישים מפורסמים למחאה – רבים מכוכבי המוזיקה והתרבות האיראנית הביעו תמיכה בהפגנות, ושירי מחאה מיוחדים נכתבו על ידם. שירים אלה הפכו במהרה לפופולאריים ביותר בקרב הצעירים באיראן.

תומכי מוסאווי - דבקים במאבקם. צילום: מרדטאנה

גל המחאה הראשון, בחודש יוני, תפס את ההנהגה האיראנית לא מוכנה. נראה כי ההערכה הייתה שתוצאות הבחירות, מזויפות ככל שיהיו, יתקבלו בקרב הציבור באיראן. בניגוד למדינות דיקטטוריות אחרות במזרח התיכון, באיראן ביקשו להשיב את השליטה על המצב באמצעות אלימות מדודה.

הציבור האיראני הוא זה הבוחר את הנשיא, את הפרלמנט האיראני שבו מספר רב של מפלגות ואף את מי שמרכיב את מועצת המומחים, אחד הגופים החשובים ביותר במשטר. אולם ההנהגה האיראנית מחזיקה בסמכויות ובמנגנונים המנטרים בדרך כלל את הבחירה של הציבור האיראני – הם יכולים להחליט מי יכול להתמודד בבחירות ומי לא, הם יכולים להתערב בתהליכי ההצבעה וכפי שנחשף בבחירות האחרונות, אף לפברק בנקל את תוצאות הבחירות לחלוטין.

האשלייה שבה חיו תושבי איראן, התנפצה לנוכח בוטות הזיוף האחרון. המשטר מצא עצמו בדילמה קשה – אם יודה בזיוף הבחירות, יאבד מהלגיטימיות שלו בקרב הציבור האיראני. אם יסרב להודות, תתגבר המחאה. אם יסכים לספירה מחודשת של הקולות, הרי שכל תוצאה מלבד ניצחונו של מוסאווי לא תתקבל בהסכמה בקרב הציבור האיראני. בכלל, בתור מנהיג רוחני, השואב לכאורה את הלגיטימציה שלו מהאל, לא אמור ח'מנאי לטעות, ומכאן הקושי בהודאה בטעות, גם לנוכח התגברות המחאה.

אי לכך, החליטו ח'מנאי והאנשים הקרובים לו, לנסות ולדכא את המהומות. הם הבינו כי לא יוכלו להשיב

ח'ומייני הבין כי התרבות האיראנית והתרבות השיעית, מצפה לסוג מסוים של מנהיגות, אשר אינו מתבסס רק על כוח הזרוע, אלא מעניק לפחות מראית עין של דאגה לציבור. אין ספק כי ח'ומייני הנהיג משטר דורסני אשר קיפח את חייהם של רבבות שהתנגדו למשטר, אולם דבר זה נתפס בקרב הציבור הכללי כתשלום הכרחי לייצובה של איראן החדשה.

ח'ומייני הקפיד לייצר מערכת פוליטית סבוכה, אחת הסבוכות בעולם, אשר פועלת על עיקרון של איזונים ובלמים במובן הקיצוני ביותר. בפועל, מערכת זו נתפרה על פי מידותיו של ח'ומייני, אשר בזכות הכאריזמה והפופולאריות שלו, הצליח לגרום לציבור באיראן להאמין כי הוא נוטל חלק בהחלטות החשובות, בעוד שח'ומייני היה למנהיג יחיד.

ח'מנאי שהחליפו ב-1989, אינו נהנה מאותה פופולאריות והערכה ממנה נהנה ח'ומייני. דמותו האפרורית, העובדה כי זכה למעמד של פוסק הלכה שלא על סמך ידיעותיו בהלכה האסלאמית אלא בשל תפקידו הפוליטי, הקשתה עליו לזכות לאותה הסכמה לאומית ממנה נהנה ח'ומייני. במשך שנים, הצליח ח'מנאי להתמודד עם הבעיה הזאת באמצעות מינוי אנשים הקרובים לו לתפקידי המפתח.

ח'מנאי (עם פוטיין) - האם יצליח לשרוד את הגל הנוכחי? צילום: הקרמלין

ח'מנאי שהחליף את ח'ומייני ב-1989, אינו נהנה מאותה פופולאריות והערכה ממנה נהנה ח'ומייני. דמותו האפרורית, העובדה כי זכה למעמד של פוסק הלכה שלא על סמך ידיעותיו בהלכה האסלאמית אלא בשל תפקידו הפוליטי, הקשתה עליו לזכות לאותה הסכמה לאומית ממנה נהנה ח'ומייני.

ח'מנאי, שרצה בניצחונו של אחמדדינג'אד. קולות של נכים שלא יכלו להגיע להצבעה ניתנו לאחמדדינג'אד, וכך גם קולותיהם של אנאלפבטים באזורים הכפריים של המדינה. פתקי הצבעה למען מוסאווי, לעומת זאת, הועלמו בהיקפים גדולים [4].

ב-30 מדינות שונות, התקיימו עד כה הפגנות נגד המשטר האיראני. הגולה האיראנית הפרושה במספר רב של מדינות, עמדה מאחורי חלק נכבד מההפגנות, אולם במקומות רבים נבעה המחאה מהתארגנות של ארגוני זכויות אדם שביקשו למחות כנגד הדיכוי הממשלתי באיראן, שהפך לבוטה.

ב-26 בדצמבר, פרצו אנשי הבסיג' לתוך מסגד בטהרן שם נאם הנשיא לשעבר חתאמי, המשתייך למחנה הרפורמיסטים. הלחץ על שלושת הפוליטיקאים הבולטים – חתאמי, מוסאווי וקארובי לא נפסק לרגע, וגם קרובי המשפחה שלהם מצאו עצמם מאויימים.

ההפגנות ביום העשורא אכן הצדיקו את חששות השלטונות - מאות אלפי מפגינים יצאו לרחובות, וקישרו בין מה שמסל יום העשורא, ובין המציאות בימינו באיראן. 15 מפגינים נהרגו כאמור מירי כוחות הביטחון. אחד מהם, סייד עלי מוסאווי, הוא אחיינו של מיר חוסיין מוסאווי. הוא נורה על ידי אנשי הבסיג' ככל הנראה,

נחשבת לעבירה פלילית בהכרח, נתפס המשטר האיראני כחלש מתמיד [3].

מותו של מנהיג רוחני

ב-19 בדצמבר 2009, מת כאמור האייתוללה מונטאזרי, הפוסק החשוב ביותר של הרפורמים. מותו, שמונה ימים לפני יום העשורא, היום החשוב ביותר בלוח השנה השיעי המציין את מותו של האימאם חוסיין לפני למעלה מ-1300 שנה, הפך לסמלי בעיני המפגינים ובישר את תחילתו של גל מחאה חדש. מאות אלפי אנשים ליוו אותו בדרכו האחרונה. הצבע הירוק, צבעם של הרפורמיסטים המוחים כנגד השלטונות, שלט ברחובות.

המשטר האיראני החליט להכביד את ידו על המפגינים, אולם מצא עצמו בדילמה חדשה לנוכח האירועים ולקראת יום העשורא – כיצד יעלה על הדעת לבטל את אירועי העשורא באיראן, בעוד שאי-ביטולם יהווה איום ישיר על קיומו של המשטר? בעיה נוספת הנוגעת לעשורא, היא האיסור על הפעלת אלימות, בעיה נוספת מבחינת המשטר אשר הפעיל אלימות במסגרתה נהרגו 15 מפגינים ביום זה לבדו.

ב-21 בדצמבר, פרסם ה-CNN ידיעה, בה רואיין איש הבסיג' לשעבר שערק מאיראן בתקופה האחרונה. לדבריו, אנשי הבסיג' אכן נטלו חלק בזיוף הבחירות, מאחר וזו הייתה בקשתו של המנהיג הרוחני

ב-18 בספטמבר, היום המכונה באיראן יום-קודס או יום ירושלים, יצאו מאות אלפי מפגינים לרחובות, בהפגנה הגדולה ביותר מאז ה-17 ביולי. המפגינים אף קשרו בין מה שמכונה הדיכוי של הפלשתינים ובין הדיכוי של האופוזיציה באיראן – "לא עזה, לא לבנון, אקריב את חיי למען איראן, ולכן עינויים ואונס אינם אפקטיביים" קראו המפגינים, קריאה שכוונה כלפי הידיעות בדבר התעללות פיזית ומינית בעצורים על ידי כוחות הביטחון [2].

שובן של ההפגנות, גרמו לאנשי הביטחון להגביר את האלימות כנגד המפגינים. ובכל זאת, התופעה של מפגינים המתמודדים עם כוחות הביטחון התרחבה, ונראה היה כי הפחד מהבסיג' ומהמשטרה החל להיעלם. למעשה, כל אירוע ציבורי, יהא כזה הקשור למאורע דתי או כל מאורע תרבותי אחר, הפך להפגנה נגד השלטון.

ב-2 באוקטובר, נערך הדרכי הגדול של טהרן בכדורגל. 90,000 צופים ראו את שתי הקבוצות מסיימות בפעם השישית ברציפות בתיקו, והדבר גרם לספקולציות בקרב האוהדים שהשחקנים משתפים פעולה עם השלטונות כדי שלא לגרום להתלהטות מיותרת של הרוחות. במשחק ששודר בטלוויזיה, ניתן היה לשמוע באופן ברור קריאות תמיכה במיר חוסיין מוסאווי, וקריאות כנגד אחמדדינג'אד.

ב-24 באוקטובר הותקף קארובי פעם נוספת, הפעם על ידי אנשי הבסיג', התקפה שנחשבת כהתקפה מכוונת של המשטר, ולא של חמומי מוח. ארבעה ימים לאחר מכן, אירע אירוע שהפך למשל למצבה של ההנהגה האיראנית - גאון המתמטיקה האיראני, מחמוד וואהידניה, שהשיג הישגים באולימפיאדת המתמטיקה, ביקש לשאול שאלה את המנהיג הרוחני ח'מנאי, בפורום שנערך באחד המוסדות האקדמיים בטהרן. כשקיבל את זכות הדיבור, תקף במשך 20 דקות תמימות את התנהגות המשטר במערכת הבחירות ומאז. מדובר בעבירה פלילית באיראן – ביקורת כנגד המנהיג הרוחני, מה גם שהיא נאמרה בפניו של המנהיג.

ח'מנאי בחר לענות למתמטיקאי הצעיר באופן שהוגדר בתקשורת האיראנית כאבהי, ו-וואהידניה לא נענש כלל על חוצפתו. מערכת התעמולה של המשטר ביקשה להציג את האירוע כדוגמא לכך שהמשטר מוכן לספוג ביקורת, דבר המעיד על פתיחותו, אולם מרגע שהביקורת כנגד המשטר כבר אינה

ביקורים במקומות בהם ישו חשש להתפרצות של מחאה נגדו.

הלוח האיראני עמוס בתאריכים סמליים, ומרגע שהמפגינים איבדו את החשש שלהם מפני כוחות הביטחון נותרו בידי המשטר רק חלופות ספורות – חלופה אחת היא לשנות את המצב באמצעות מהלך דרמטי בתוך איראן, מהוראה שלטונית לאנשי הבסיס ושאר זרועות הביטחון להסיר את הכפפות ולנקוט באמצעים ברוטאליים יותר נגד המפגינים עד לנקודה שבה עשויה איראן להתדרדר למלחמת אזרחים של ממש או להבדיל, עד לסיפוק ליטרת הבשר להמון האיראני.

ייתכן ואם אחמדדניג'אד ובכירים אחרים יתפטרו או אף יחוסלו, תירגע המחאה. אם השלטון יצליח להגיע להסדר עם רפסנג'אני, מי שאוחז במשאבים רבים ומסוגל ללבות הפגנות ענק כמו זה שהתקיימה ביולי, אזי ייתכן ויימצא פתרון. החלופה האחרת היא יציאה של משטר האייתוללות לפעולה קיצונית בשדה הבינלאומי, מלחמה של ממש, בניסיון לטרון את כל הקלפים.

הלחץ של הקהילה הבינלאומית על איראן לעצור את פרויקט הגרעין שלה, מתקרב לנקודה שבה יוטלו סנקציות כבדות יותר על האיראנים, כשברקע החשש המערבי מפני פעולה צבאית ישראלית מקדימה. הפעילות האיראנית שנסקרה באתר זה בהרחבה בעבר, מגיעה לכל נקודה במזרח התיכון – החמאס בעזה, החיזבאללה בלבנון, הזיידים בתימן, תאי טרור במצרים ובמדינות המפרץ. גם במרוקו ובירדן חשים בנוכחות איראנית.

משמרות המהפכה ביצעו לאחרונה כמה תמרונים צבאיים מעוררי חשד לגבי כוונותיהם. אוניות קרב איראניות שייטו במימי המפרץ הפרסי, תוך שהן מבצעות הפגנת יכולות. תנועת המיכליות במפרץ הפרסי, המספקות עד 40% מתצרוכת הנפט בעולם, ועצירתן, אפילו לתקופה קצרה, תזעזע את מחירי הנפט בעולם באופן של נראה כמותו בעבר. אפשרות אחרת לפעולה איראנית, היא נחיתתם של כוחות איראנים באזור בצרה בעיראק, ובנקודות אחרות לאורך הגדה המערבית של המפרץ הפרסי, בה מצויים שדות נפט עשירים ביותר. הנחיתות הללו היו לאחרונה חלק מתרגול, אך הן הוכיחו כי ביכולת האיראנים להשתלט על שדות נפט באזור המפרץ הפרסי, ולשבש את ייצור הנפט העולמי.

אין ספק, כי אם יבחרו שלטונות איראן לפגוע באספקת הנפט ובמקביל לפתוח במתקפת טרור חזיתית עם העולם הערבי ועם העולם המערבי, ימצאו עצמם מנהיגי המחאה האזרחית באיראן פנימה, בפני

רפסנג'אני - האם יצליח במאמציו? צילום: האתר הרשמי

ייתכן ואם אחמדדניג'אד ובכירים אחרים יתפטרו או אף יחוסלו, תירגע המחאה. אם השלטון יצליח להגיע להסדר עם רפסנג'אני, מי שאוחז במשאבים רבים ומסוגל ללבות הפגנות ענק כמו זה שהתקיימה ביולי, אזי ייתכן ויימצא פתרון. החלופה האחרת היא יציאה של משטר האייתוללות לפעולה קיצונית בשדה הבינלאומי, מלחמה של ממש, בניסיון לטרון את כל הקלפים.

כשהמפגינים החלו לקרוא קריאות תמיכה במוסאווה ובגנות השלטון [7].

אי אפשר להשיב את הגלגל לאחור

נכון לינואר 2010, נראה כי המשטר באיראן כבר לא יוכל להשיב את המצב לקדמותו באמצעות דיכוי או פגיעה במפגינים. המשטר איבד את הלגיטימיות שלו בעיני הציבור – אין מדובר במפגינים מהמעמד הבינוני בלבד, צעירים משכילים ואידיאליסטים הדורשים זכויות. ההתנגדות למשטר היא חוצה מחנות, ונוגעת לחלק גדול ממוקדי הכוח בחברה האיראנית. מנהיגים רוחניים לצד כוכבי תרבות, פוליטיקאים לצד אנשי צבא וביטחון, סטודנטים צעירים ומשכילים, אך גם מבוגרים. המחאה לא התמקדה רק בערים הגדולות, אם כי אין ספק שהערים היו למרכז ההתרחשויות ובעיקר טהרן, איספהן, שיראז ומשהד, אולם המחאה התפשטה בעשרות יישובים ברחבי המדינה, גם במקומות בהם סבר המשטר כי התמיכה בו ברורה.

האם רק מקורבי המשטר כיום תומכים באחמדדניג'אד? יש להניח כי אין זה המצב, ורבים מאנשי הביטחון ומהציבור הדתי רואים עצמם בצד של חימנאי ולא של מוסאווה. אולם באיראן של תחילת העשור החדש, גם הנשיא אחמדדניג'אד כבר אינו חש בטוח והוא נאלץ לבטל

אשר ידעו את זהותו, ולכן מותו נחשב להתנקשות מתוכננת והזעם הציבורי התחזק בהתאם. גופתו נלקחה על ידי השלטונות, ייתכן ועל מנת להעלים ראיות וייתכן וכדי למנוע הזדמנות חדשה מהמפגינים למחות נגד המשטר בהלוויה המונית [5].

הסמליות של המחאה ביום העשורא הודגשה בתיאור הציורי של המגזין טיים: "מכיכר האימאם חוסיין (שהרצח שלו מצוין בעשורא, א.ל. וי.ב.) לכיכר החופש ("אזאדי"), ממזרח למערב (מיקומה של כיכר החופש היא במערב העיר ואילו כיכר האימאם חוסיין במזרח, והסמליות של התנועה מערבה ברורה, א.ל. וי.ב.), דרך רחוב המהפכה, היה זה היום שבו הסימבוליות הדתית והפוליטית באיראן חזרה אל המשטר כבומרנג" [6]. היה זה ליום המדמם ביותר מאז גל המחאה הראשון ביוני.

יום למחרת אירועי העשורא, הוכרז משטר צבאי בעיר נג'אפאבאד, עיר הולדתו של האייתוללה מונטזרי, מאחר והשלטונות חששו מהתפרצות נוספת של מחאה. ההפגנות למען הממשלה הפכו למגוחכות יותר ויותר. הממשלה האיראנית העמידה אוטובוסים, שילמה כסף וכיבדה בשוקולדים את כל מי שהצטרף למפגני התמיכה בה. חלק ממפגינים אלה, הפכו לפארסה גדולה יותר

מבחן לא פשוט – מצד אחד, גיוס המוני עשוי להותיר את הרחובות פנויים לביצוע מהפכה מהירה ולהפסקת פעולות האיבה, אך מצד שני, עשויה הסולידריות הלאומית להביא להשעיית הפעולות נגד השלטון לתקופת המאבק המתגלגל בזירה הבינלאומית.

הכדור הוא בידיים של המשטר האיראני – בכירי המשטר אינם מעוניינים בשינוי המבנה השלטוני, וטרם הציעו רפורמות. מטרתם היא להשיב את היציבות פנימית, אשר התערערה לאין ערוך מאז נבחר לראשונה אחמדיניג'אד לתפקיד הנשיא.

כדאי לזכור כי במערכת הבחירות ביוני המחאה נגד אחמדיניג'אד סבבה סביב העוני הגובר באיראן וכן בשל התחושות כי הממשלה תחת הנהגתו נהגה בשחיתות נרחבת ביותר. להמהלך הבא של המשטר האיראני, בזירה הפנימית או בזירה הבינלאומית, יהיה בעל השלכות מרחיקות לכת, לתושבי איראן בפרט, אך גם לתושבי המזרח התיכון בכללותו. במידה ומנהיגי איראן לא ינסו להגיע לעמק השווה עם המפגינים, במטרה לבצע רפורמות מקובלות במבנה המשטר, 2010 תהיה לאחת השנים הנפיצות ביותר בתולדות איראן המודרנית, עד כדי העמדת שרידותו של השלטון בסכנה מוחשית.

הערות

1. Barbara Slavin, "Iran Leader Rafsanjani Rallies Opposition", Washington Times, 17/07/2009
2. "L'opposition Iranienne R?affirme Son Existence Lors de la Journ'e D'Al-Qods", Le Monde, 19/09/2009
3. Scheherezade Faramarzi, "Mahmoud Vahidnia, Student, Stuns Iran By Criticizing Supreme Leader", Huffington Post, 05/11/2009
4. "Basij Member: I Committed Crime", CNN, 21/12/2009
5. "Irania Protests Spark Fresh Clashes in Tehran", BBC News, 28/12/2009.
6. "On a Holy Day, Protest and Carnage in Tehran", Time, 28/12/2009
7. Hamid Dabashi, "Iran's Pro-Government Rallies Fool Nobody", CNN, 07/01/2010

הטרור עובר דרומה

אלון לוי ויובל בוסתן

שהייתה ככל הנראה בדרכה אל המורדים.

בחודשים שלאחר מכן, נהנו החותיים מכמה הצלחות בשדה הקרב, ביניהן השתלטות על בסיסים של צבא תימן, וחיסולם של כמה מפקדים בכירים בצבא. ב-4 בנובמבר, חצו המורדים את הגבול הסעודי וירו למוות בשני חיילים. באותה פלישה הם הצליחו להשתלט על שני כפרים בתוך השטח הסעודי. עד לאותה התקפה, הייתה המעורבות הסעודית בעיקר בתחום הסיוע בנשק והסיוע הכלכלי לממשלת תימן, אולם לא התקיימו קרבות ישירים בין המורדים ובין החיילים הסעודים.

בצפון תימן, במחוז צעדא הגובל בסעודיה, הביאה מלחמת האזרחים של שנות ה-60 לקטיעתה של שושלת בת יותר מאלף שנים שהנציחה אל שלטון האימאמים באזור. במחוז פועל שבט אל-חותי, שאנשיו חולמים לחדש את השלטון שנפל.

מבחינת הסעודים, אירוע זה לא יכול היה להישאר ללא תגובה תקיפה ביותר. הסעודים, המצויים מזה זמן במעין מלחמה קרה עם איראן, וחוששים מהיום שבו תיסוג ארה"ב מעיראק בעוד המשטר האיראני נותר מאיים, רואה במורדים החותיים ארגון פרוקסי בדומה לחיזבאללה ולחמאס. אמנם בפועל יכולתו ועוצמתו של הארגון בתימן קטנה לאין שיעור מזו של הארגונים באזורנו, אך הסעודים מאמינים כי בהינתן ההזדמנות, האיראנים ישקיעו מאמצים רבים בשדרוג יכולות הלחימה של הארגון ויהפכוהו לאיום מוחשי. בדיוק מכך, מחפשים בריאד להימנע.

למחרת חיסולם של שני החיילים הסעודים, תקפו מטוסי חיל האוויר הסעודי את ריכוזי המורדים. במקביל, נפרסו כוחות קרקע לאורך הגבול על תימן. הייתה זו נקודת מפנה בסדרת האירועים הנוכחית – הצבא התימני הצליח לחסל מנהיגים של השבאב אל מואמינין, בעודו נעזר בחיל האוויר הסעודי כדי להגביר לחץ על המורדים, שנסוגו חזרה לתוך תימן.

ב-14 בדצמבר, במהלך התקפה אווירית המיוחסת לאמריקנים לטענת החותיים, אך עשויה להיות מצד הסעודים, נהרגו 120 איש. ארבעה ימים לאחר מכן נהרגו

מאז פרצה המלחמה העולמית בטרור, מנהלים הארגונים קרבות עיקשים באפגניסטן, בעיראק, בפקיסטן וגם באזורנו. בחפסם אחר אתרים שיספקו להם מחסה ואווירה מתאימה לאימונים, מצאו המחבלים בית מתאים משני צדדי של הים האדום – בסומליה מדרום ובתימן מצפון. במדינה האפריקנית הענייה, הובילו פעילות הטרור והקרבות הבלתי פוסקים להתפוררותה דה-פקטו של המדינה. האם תימן הבאה בתור?

1994, אולם לאחר שצברו עוצמה הם מעוניינים להשליט את תפיסותיהם הדתיות הקיצוניות על תימן [1].

ארבעה אחים – חוסיין, יחיא, עבד אל מאליק ועבד אל כארים, הקימו את ארגון שבאב אל מואמינין ("הצעירים המאמינים"), שמטרתו להשיב את שלטון האימאמים הזיידים בתימן. חוסיין חוסל על ידי הממשלה התימנית ב-2004 ועבד אל מאליק חוסל על יד הסעודים בסוף 2009. לאורך השנים, מוסיפים האחים ואנשיהם להילחם לפרקים בממשלה. ב-2008, הודיע הנשיא צלאח כי המאבק הוכרע אולם זה שב והתחדש מאז. אנשי הארגון מתנגדים ליחסים הקרובים של נשיא תימן עם ארה"ב, וליחסו המתון ליהודים במדינה. פעילות הארגון נגד יהודי תימן, הכוללת חטיפות ורציחות, הובילה בשנים האחרונות לעלייה שקטה מצנעא לישראל.

חמש שנות הלחימה של השבאב אל מואמינין בממשלת צנעא, כללו חמישה גלים שונים, ארבעת הראשונים נמשכו לכל היותר חמישה חודשים, והסתיימו בהפסקות אש. גלים אלה, שהתרחשו בשנים 2004, 2005, 2007 ו-2008, לא הצליחו להביך יתר על המידה את תימן. הגל הנוכחי הגיע בעיתוי בעייתי מבחינת התימנים, שטרודים כאמור גם בשאיפות הבדלנות בדרום.

כשהיא נהנית מתמיכת ארה"ב וסעודיה, יצאה ממשלת תימן למבצע "אדמה חרוכה" נגד המורדים הזיידים בצפון. אלו מצידם, נתמכים על ידי איראן.

סעודיה עושה שרי

ב-11 באוגוסט 2009, מטוסי קרב, טנקים וחיילים נשלחו לאזור צעדא כדי להתעמת ישירות עם אנשי ארגון אל-חותי. בחלוף חודש, תקפו מטוסי חיל האוויר התימני מחנה פליטים ארעי, בו חיו אזרחים שהצליחו לנוס מאזור הקרבות. 80 בני אדם נהרגו. באותו חודש נחשפה גם מקצת הפעילות האיראנית לטובת המורדים החותיים, כשחיל הים התימני עצר בים האדום ספינת נשק איראנית

ממשלת תימן, מושג שנאמר על דרך ההגזמה בהתחשב בעובדה כי גוף זה משליט את ריבונותו רק על עיר הבירה צנעא ואזורים הסמוכים לה, מתמודדת מול כמה חזיתות במקביל, בעודה מתקשה לקיים חיים מדיניים עבור כלל אזרחי המדינה. מאז אוחדו חלקיה הצפוניים והדרומיים ב-1990 תחת ההגמוניה של הצפון, מתמודדת הממשלה עם חזית דרומית של גופים המבקשים לשוב ולהתנתק.

ב-1994, לפרק זמן של כשבעה שבועות, הכריזו אנשי דרום תימן בעלי התפיסה הסוציאליסטית-מרקסיסטית, על היפרדות מהצפון. מלחמת אזרחים קצרה פרצה, ונהרגו בה בין 7,000 ל-10,000 בני אדם. מנהיגי המרד נסו לעומאן או חוסלו על ידי המשטר, והשקט המתוח שב לשכון בתימן.

ב-2007, לאחר שקציני צבא מהדרום אולצו לצאת לפנסיה מוקדמת וללא פיצוי הולם לדעתם, החלו מהומות בדרום נגד הממשלה, מקריאות נגד הנשיא צלאח והאשמתו בשחיתות, ועד לחיזוק התנועה לעצמאותה של דרום תימן, אותו אזור אשר פעל בשנים 1967-1990 כרפובליקה קומוניסטית על פי הדגם הסובייטי. בתחילת 2009, לאחר שנתיים של מאבק אזרחי מתגבר, עברו תומכי ההתנתקות לפעילות אלימה יותר נגד ממשלת תימן, שמוצאת עצמה במקביל מתמודדת כיסי מורדים גם בצפון המדינה.

בצפון תימן, במחוז צעדא הגובל בסעודיה, הביאה מלחמת האזרחים של שנות ה-60 לקטיעתה של שושלת בת יותר מאלף שנים שהנציחה אל שלטון האימאמים באזור. במחוז פועל שבט אל-חותי, שאנשיו חולמים לחדש את השלטון שנפל.

מזרחית למוקד זה, פורחים להם תאים של אל-קעידה, מוג'אהדינים שנסו כאמור ממוקדי חיכוך אחרים לצורך התארגנות מחדש בחצי האי ערב. בעבר היו לאנשי אל-קעידה אלה יחסים טובים עם הממשל בצנעא והם אף סייעו בידו של הנשיא הוותיק, עלי עבדאללה צלאח, להיאבק בניסיון המרידה של הדרום ב-

נשיא תימן, עלי עבדאללה צלאח - מנסה לשרוד מול הקיצונים. צילום: האתר הרשמי

כישלוננו של השלטון המרכזי להשליט את ריבונותו ברחבי המדינה, הפכה את תימן לבסיס נוסף של הטרור העולמי, התואם את המגמה של העברת מרכז הכובד מעיראק ואפגניסטן, לזירת הים האדום. הפעילות של תאי אל-קעידה בתימן, נעשית נגד השלטון התימני, אך גם משגרת פעולות טרור ברחבי חצי האי ערב.

השלטון התימני שאומנם בחר באותו זמן לשמור מרחק מהמערב, אך חשש מעימות עם האמריקנים. לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר, כשיצאה קריאתו של נשיא ארה"ב דאז, ג'ורג' בוש, אל מנהיגי העולם להצטרף אליו למאבק בטרור, "אתם איתנו או נגדנו", החל הנשיא התימני צלאח להתקרב לאמריקנים.

האידיאולוגיה האסלאמית הקיצונית של אנשי אל-קעידה וגרורותיהם בתימן, גרמה גם לרדיפות כנגד יהדות תימן. שרידי הקהילה היהודית עלו לישראל או היגרו לארה"ב בחשאי בשנים האחרונות, תוך שהם משאירים מאחוריהם פליטים בודדים מאחת הקהילות היהודיות העתיקות בעולם. צלאח, שהבין את הסכנה של הטרור, ואת האופן בו תיתפס תימן בשל הפגיעה ביהודים, פרש עליהם את חסותו, אולם העובדה שממשלת תימן מתקשה לשלוט בארצה, בלטה גם במקרה זה.

החל מסוף דצמבר 2009, בזו אחר זו, סגרו ארה"ב, בריטניה וצרפת את שגרירותיהן בתימן בצל התראות לפיגועים. השגרירות האמריקנית אגב, הותקפה פעמיים ב-2008. באחת ההתקפות, בהפגזה על ידי מרגמה, פספסו התוקפים את השגרירות ופגעו בבית ספר לבנות שניצב בסמוך. בהתקפה זו נהרג אחד המאבטחים.

ב-1 ביוני, רצח צעיר מוסלמי בארה"ב חייל. הצעיר שהה זמן מה בתימן ושם סגה השפעות רדיקליות. המנהיג התימני הדתי אנוור אל-אוולאקי, שחוסל באחרונה, נחשב כמי שהשפיע על המחבלים הללו. אדם נוסף שהושפע ממנו הוא נידאל מאליק חסן, הפסיכולוג הצבאי האמריקני שרצח 13 חיילים, בפורט-הוד [4].

הקשר של אל-קעידה לתימן אינו חדש אלא מתחדש - בשנות ה-90 נהנו אנשי אל-קעידה מיד חופשית מבחינת השלטונות, לאחר שסייעו לנשיא התימני צלאח להיאבק במרידה בדרום. אוסאמה בן-לאדן, מי שנחשב למנהיג הטרור האסלאמי העולמי, הוא תימני במוצאו, והיה מעורב בפעילות טרוריסטית כבר בשנות ה-90, נגד מטרות מערביות. עם התחדשות תאי אל-קעידה בתימן, נראה כי בן-לאדן סוגר מעגל, ובמידה והוא אכן שוהה כיום בגבול אפגניסטן-פקיסטן, ייתכן כי במידת הצורך יבחר להימלט לתימן כדי להמשיך בניהול פעולות הטרור.

בשנת 2000, הותקפה האונייה האמריקנית קול על ידי אנשי אל-קעידה. היה זה הפיגוע הידוע והבולט האחרון של ארגון זה לפני פיגועי ה-11 בספטמבר, והוא פורש בזמנו כאירוע איזורי, ולא כחלק מההתארגנות העולמית של אל-קעידה. הטרוריסטים שיצאו מתימן כגדי לפגוע באונייה האמריקנית, הביכו את

בהתקפות אוויריות 63 אזרחים נוספים, ביניהם 28 ילדים, התקפה עליה נטלו האמריקנים אחריות. התקפה סעודית נוספת, יומיים לאחר מכן, גרמה למותם של 54 אנשים נוספים. ב-26 בדצמבר, הודו המורדים החותיים כי מנהיגם עבד אל-מאליק אל-חותי חוסל. הם ביקשו להשיג הפסקת אש עם הסעודים ולהביא בכך לנסיגתם בחזרה לשטח הסעודי.

הסעודים לטענתם, איבדו בסיבוב הקרבות עם החותיים 73 חיילים. למעלה מ-500 נפצעו. למרות זאת, בריאד רשמו הישג גדול כשהצליחו ליצור מציאות חדשה באזור הגבול שלהם עם מחוז צעא, בהופכם רצועה ברוחב של עשרה קילומטרים הקרובה לגבול, לריקה מאנשים.

תושבי האזור, שהתפרנסו היטב במשך דורות מהברחות בין תימן לסעודיה, יאלצו למצוא לעצמם תעסוקה אחרת גם אם יורשו לשוב לבתיהם - בסעודיה שוקדים על בניית גדר משוכללת בגבול על תימן באזור, בדומה לגדר הנפרשת בחלקים מסויימים בגבול עם עיראק [2].

הלחימה באזור, אינה מנת חלקם של הסעודים והחותיים בלבד. איראן, כאמור, מסייעת בידי המורדים בזמן שמדינות המתנגדות למשטר האיראני, כך לטענו של זה, מסייעות לסעודים. המדינות הבולטות המואשמות בסיוע לסעודים הן ירדן, שעל פי האשמות המורדים שלחה יחידת עילית לקרבות, ומרוקו [3].

האמריקנים והבריטים באים

כישלוננו של השלטון המרכזי להשליט את ריבונותו ברחבי המדינה, הפכה את תימן לבסיס נוסף של הטרור העולמי, התואם את המגמה של העברת מרכז הכובד מעיראק ואפגניסטן, לזירת הים האדום. הפעילות של תאי אל-קעידה בתימן, נעשית נגד השלטון התימני, אך גם משגרת פעולות טרור ברחבי חצי האי ערב.

לאחרונה אף הצליחה ההתארגנות התימנית גם לשלח מפגעים לארה"ב - עומאר פארוק עבדול מוטאלב, צעיר ניגרי בן 23 שזכה לכינוי "מחבל חג-המולד" בשל ניסיונו לפוצץ את מטוס של חברת נורט'וסטרן האמריקנית במהלך החג הנוצרי, באמצעות מטען נפץ בתחתוניו, חשף את הקשר התימני לטרור העולמי. מוטאלב קיבל את הכשרתו כמחבל בתימן, שם גם נחשף לאידיאולוגיה הקיצונית של הג'יאדה, למרות שלטענת מכריו היה בעל דעות קיצוניות עוד קודם לכן.

ישנם מקרים רבים מספור של פעילות נגד השלטון המכהן. בזמן מלחמת האזרחים בצפון טימן בשנות ה-60, מלחמה בה היו מעורבים גם הסעודים שתמכו במלוכנים והמצרים בהנהגתו של נאצר שתמכו ברפובליקנים, אמר אחד השייחיים שתמך בהשבת שלטון האימאמים חרף העובדה כי האימאם דאז נחשב למנהיג רע ומושחת – "במהלך אלף שנות שלטון האימאמים, היו לנו אימאמים רעים אותם חיסלנו במוקדם או במאוחר, ואימאמים טובים שתחת הנהגתם פרחו".

גם סיפור התפצלותה של הכת הזיידית מהשיעה התרי-עשרית, קשור לעניין – לאחר מותו של האימאם הרביעי בשושלת תריסר האימאמים, בחרו הזיידים בזייד בן-עלי, ומכאן שם, בעוד שהפלג המרכזי בשיעה, הפלג אליו משתייכים האיראנים ועמים אחרים, בחר באחיו, מוחמד אל-באקר. הסיבה הייתה שזייד בן-עלי מרד בשלטון שושלת אומייה, תכונה שנתפסה כנאצלת יותר בעיני התימנים הזיידים למרות שאחיו נחשב לחכם ומלומד יותר ברוי הדת.

תרבות המרידה הזאת, שהושפעה מהמבנה השבטי בצפון המדינה ומהצורך של כל שליט ליצור קשרים טובים עם מנהיגי השבטים החזקים, אופיינית בעיקר לצפון המדינה. בדרומה, חדרו לאורך השנים השפעות מערביות וזרות, אשר יצרו תרבות פוליטית שונה. ב-1839, כחלק מהאסטרטגיה הבריטית שראתה בהודו את היהלום שבכתר הבריטי, נבחרה העיר עדן בדרום טימן, עיר בעלת נמל לים הערבי, לתחנת ביניים עבור אוניות הסוחר הבריטיות. הבריטים השתלטו צבאית על האזור, והקימו בדרום ובמזרח המדינה שורה של מדינות חסות שונות.

כשלושים שנה לאחר מכן, עם פתיחתה של תעלת סואץ והפניית תנועת האוניות לים האדום, עלתה קרנה של העיר בעיני הבריטים, והיא זכתה לשגשוג כלכלי. בה בעת, המחוזות הרחוקים מהחופים נותרו עניים וצחיחים. כמאה שנים לאחר מכן, כשהם מושפעים מתהליכי הדה-קולוניזציה העולמיים, אימצו אנשי דרום טימן תורה מרקסיסטית ופעלו להשתחרר משלטון הבריטים. באותו הזמן, השתוללה בצפונה של טימן מלחמת אזרחים.

באותה תקופה, נסוגו הבריטים כמעט מכל מאחו אימפריאלי במזרח – בהודו, בארץ ישראל, בעיראק ובמקומות נוספים. גם את המושבות באפריקה פינו הבריטים. יכולת ההשפעה האירופית על האזור נפגעה. סגירת המיצרים על ידי נאצר לפני מלחמת ששת הימים, פגעה

יחיא אל חותי - מהאחים שממשיכים להנהיג את ארגון שבאב אל מואמינין. צילום: ממשלת טימן

ארבעה אחים – חוסיין, יחיא, עבד אל מאליק ועבד אל כארים, הקימו את ארגון שבאב אל מואמינין ("הצעירים המאמינים"), שמטרתו להשיב את שלטון האימאמים הזיידים בטימן. חוסיין חוסל על ידי הממשלה התימנית ב-2004 ועבד אל מאליק חוסל על יד הסעודים בסוף 2009. לאורך השנים, מוסיפים האחים ואנשיהם להילחם לפרקים בממשלה.

בטימן, כולל גיוס משאבים כדי לסייע לממשלה התימנית. בסך הכל, התחייבו הבריטים לסייע לממשלת טימן בסכום של 100 מיליון ליש"ט [6].

הוועידה תיערך במקביל לוועידה שתעסוק באפגניסטן, ונראה כי האמריקנים מבינים היטב את הקשר בין הטרור בשתי המדינות. במסגרת הסיוע האמריקני עשויים להיות כלולים מזל"טי תקיפה, בהם כבר נעשה שימוש בלוחמה בטרור הן בעזה והן בפקיסטן, וכן סיוע ברכש של מסוקי תקיפה. האמריקנים מעוניינים פחות בלחימה במורדים החותיים במחוז צעדא, ויותר במלחמה בגורמי אל-קעידה המרוכזים מזרחית לצעדא, במחוזות מעריב וג'וף.

הסנאטור ג'ו ליברמן, שביקר בטימן באוגוסט והיה מאלה שחשפו את מעורבותה הגוברת של ארה"ב בטימן, הצביע על כך שישנו קשר בין ניסיונות הפיגוע במטוסים אמריקנים ובין הפיגוע בבסיס הצבאי האמריקני בו נרצחו 13 חיילים – לכולם קשר ישיר לטימן [7].

היסטוריית האזור על רגל אחת

אזוריה ההרריים של טימן, היו מאז ומעולם לאזורים המרכזיים אופוזיציה שלטונית, כפי שאירע במקוות רבים אחרים בעולם. בהיסטוריה התימנית

המעורבות האמריקנית הפעילה החלה כבר ב-2008. האמריקנים השכילו להבין כי ארגון אל-קעידה וגורמי טרור אחרים, מעוניינים להשתלט על אזור קרן אפריקה מצדו האחד של הים האדום, ולהשיג אחיזה גם בצדו השני של הים האדום. הם שלחו מאות סוכני CIA ומדריכים צבאיים, על מנת להגיש סיוע לממשלת טימן. לצורך כך הקצתה וושינגטון תקציב בן 65-70 מיליון דולר, פי 2 מהסיוע לטימן בשנה הקודמת. בשנה הקרובה, צפוי הסיוע להכפיל את עצמו פעם נוספת.

חשוב להבין כי ממשלת טימן אינה מעוניינת לפי שעה, לראות כוחות אמריקנים בארצה [5]. לנוכח ניסיון העבר של מלחמות אמריקניות במדינות מוסלמיות, חוששים התימנים כי גורלם יהיה דומה – נוכחות אמריקנית רק תמשוך מספר רב יותר של גורמי טרור לתוך טימן. אולם הרצון הזה מבוסס כרגע על ההנחה כי הממשלה מסוגלת להתמודד בעצמה עם אל-קעידה וגורמי האופוזיציה האחרים, הנחה שעשויה להתפוצץ בפרצופם של התימנים כבר בזמן הקרוב.

הבריטים הצהירו כי יסייעו בהקמת יחידה מיוחדת ללוחמה בטרור בטימן, ובסוף ינואר יארחו ועידה בינלאומית כדי לדון בטקטיקות שונות למלחמה בטרור

על אחד מהצירים הימיים העסוקים ביותר.

הדינאמיקה הזו, המרתקת את כוחות ממשלת תימן המסתייעים באמריקנים, בסעודים ובבני בריתם במאבק בטרור בצפון המדינה, מאפשרת לדרום התימני לנהל מאבק משלו, עם סיכויים גבוהים להצליח ולהיפרד מהצפון, כדי להקים מדינה חדשה. העבר של דרום תימן מצביע על כך שמדינה כזו תבחר במסלול הרדיקלי בעולם הערבי – ייתכן ותבקש לחבור למדינות כגון סוריה ולוב. במידה וכך יהיה, היא תוכל לגרום לצרות רבות למאבק בטרור, ולגרירתם של האמריקנים למערכה ארוכה נוספת.

ככל שינקוף הזמן, תהפוך תימן לאבן מבחן לנשיא ארה"ב אובאמה, מאחר ובמקרה זה, מדובר במערכה אליה נכנסה ארצו ביוזמתו, והדוקטרינה שניסה לפתח בהתמודדות עם העולם המוסלמי והטרור העולמי, תעמוד באחד המבחנים המשמעותיים ביותר שלה.

הערות

1. עוד על מערכת היחסים הזו במאמר "געגועים לאימאם", בגיליון ספטמבר 2009 של סיקור ממוקד
2. Abigail Hauslohner, "Yemen's Hidden War: Is Iran Causing Trouble?", Time, 18/12/2009
3. Olivier Guitta, "Iran and Saudi Arabia drawn to Yemen", Asia Times, 11/11/2009; "Jordanian commandos join war on Houthi fighters", PressTV, 21/11/2009
4. Eric Schmitt and Roberto F. Worth, "US forces quietly open covert front in Yemen", New York Times, 28/12/2009
5. Cynthia Johnston, "Yemen rejects U.S. intervention in Qaeda fight", Reuters, 07/01/2010
6. Suzy Jagger, "Gordon Brown calls summit over terrorism threat from Yemen", The Times, 02/01/2010
7. Anne Gearan and Lee Keath, "More threats from al-Qaida close embassies", AP, 04/01/2010

קשות מבחינה כלכלית בדרום תימן, בשל הפסקת תנועת האוניות בים האדום. במקביל, המאבק המזוין מצד המורדים בדרום הביא ליציאתם הסופית של הבריטים בנובמבר 1967.

לאחר עזיבתם, הפכה דרום-תימן למדינה קומוניסטית, ולאחת מבנות הברית החשובות של הפלשתינים. 23 שנות קומוניזם בדרום תימן, תחת שלטון מפלגת יחיד, השפיעו רבות על האקלים הפוליטי ובידלו את דרום תימן משכנתה הצפונית. גם לאחר איחוד המדינה ב-1990, נותר הדרום אוטונומי במידת מה ובוודאי יציב וממוסד יותר מאשר הצפון למוד הקרבות.

עתיד בעייתי

תימן מתקדמת בצעדי ענק להצטרף למועדון המפוקפק של מדינות, שהטרור הפנימי והמעורבות הבינלאומית החריבו את השלטון המרכזי בה. במועדון זה חברות כיום סומליה, אפגניסטן ובמידה רבה גם פקיסטן ועיראק. רק בשנתיים האחרונות, החלה הממשלה התימנית לקבל סיוע של ממש במאבקה בטרור, ויש לתהות האם תמונת המצב המצטיירת מתימן עד כדי כך גרועה, או שמה מנצלת הממשלה התימנית את החשש מאיראן מצד אחד ומאל-קעידה מצד שני, כדי למשוך אליה סיוע.

אזכור המעורבות הגוברת של אל-קעידה הובילה את האמריקנית והבריטית לפתוח את הארנקים, ולדבר על מעורבות ישירה, היוזמה הצבאית העצמאית הראשונה בעידן אובאמה. קשירת המאבק במורדים לאיראן, סייע בגיוס ממשלות ערביות רבות, ובראשן סעודיה שהייתה הראשונה לסבול ממורדים אלה.

בכל זאת, גם אם המעורבות לטובת ממשלת תימן נולדה בשל ניפוח המצב על ידי הממשלה התימנית, אין ספק שתימן שקועה כיום במאבקי איתנים. מדינות ערב הסוניות, רואות במעורבות האיראנית בתימן איום גדול ורמז על מעבר מהמאבקים הכלכליים והתעמולתיים, לניהול קרבות באמצעות צד שלישי. כשהן פועלות מתוך חשש כי החרפת הלחץ המערבי על איראן יצית תבערה באזור, פועלים סעודיה ובנות בריתה לנטרל איום פוטנציאלי כבר עתה.

הנסיגה המתוכננת מעיראק ומאפגניסטן, אותה מקווה אובאמה להשלים ב-2011 לכל המאוחר, מעלה תהיות באשר ליכולת של הממשלות החדשות במדינות אלה להצליח ולשמר את היציבות לאחר הנסיגה. האמריקנים והבריטים חוששים כי מרכז הכובד של הטרור העולמי אכן יעבור לתימן ולסומליה, החולשות ביחד

באוירה ניווה

20 שאלות טריוויה לסיכום 2009
(בסוגריים – הגיליון סיקור ממוקד בו מופיעה התשובה)

שאלות

1. על פי תוצאות הבחירות השנויות במחלוקת באיראן, באיזה אחוז מהקולות זכה מיר חוסיין מוסאווי? (יולי)
2. איזו מדינה דמוקרטית החליפה חמישה ראשי ממשלה בשלוש שנים? (אוגוסט)
3. איזו מלחמת אזרחים ארוכת השנים הגיעה אל קיצה במהלך השנה החולפת? (פברואר)
4. איזו מדינה מתחמשת בקצב המהיר ביותר בצפון אפריקה? (נובמבר)
5. אילו מדינות עתידות ליהנות מפיתוח מצבורי הנפט גדולים בחלק המערבי של אפריקה? (יוני)
6. כמה זמן נמשך מבצע עופרת יצוקה ומתי הסתיים? (פברואר)
7. מה שמה של סוכנות הביון הסינית? (מאי)
8. מיהם שני הצדדים היריבים ב"מלחמת הצינורות"? (ספטמבר)
9. על פי הדו"ח השנתי של פרידום האוס, באילו אזורים בעולם מתרחשת נסיגה בדמוקרטיה? (מרץ)
10. מיהן שתי המשפחות החזקות בפיליפינים שעימות ביניהן הוביל השנה לטבח אכזרי? (דצמבר)
11. איזה מסגרת על-לאומית חדשה נוסדה השנה במזרח אירופה? (אפריל)
12. מיהי הקבוצה האתנית הגדולה ביותר בדרום סודן? (נובמבר)
13. מה שמו של חבל הארץ במולדובה המחפש לצאת לעצמאות או להצטרף לרוסיה? (מאי)
14. מיהן שתי המדינות הקרובות ביותר להצטרף לאיחוד האירופי? (אוגוסט)
15. איזה מנהיג דרום אמריקני קיבל השנה אישור להסיר את המגבלה את מספר כהונותיו כנשיא? (מרץ)
16. מיהן שתי הסיעות היריבות המתחרות ביניהן על ההשפעה בקרמלין? (מאי)
17. מיהי המדינה האחרונה שאישרה את אמנת ליסבון טרם כניסתה לתוקף? (אוקטובר)
18. מהו שמו של האייתוללה הרפורמיסט שמת לאחרונה? (דצמבר)
19. מי המדינה הערבית שניתקה את יחסיה עם איראן? (אפריל)
20. מהו שמו של בנו היורש של קים ג'ונג איל, בצפון קוריאה? (יוני)

התשובות לשאלות תפורסמה בגיליון הבא

פתרון לתפוזות דצמבר 2009

מ	ר	א	ס	נ	י	ו	ר	ה	נ	ג	א	נ	צ	א	ע	י	א	ב	
ו	א	ל	פ	ט	ז	ק	מ	ז	א	ד	ו	ג	ר	ר	ט	ס	ו	צ	
ב	ס	מ	ו	ר	א	ל	ס	ח	ו	ר	א	י	מ	ו	י	פ	ר	ל	
א	מ	א	ט	י	י	ר	י	ט	ד	ו	א	ה	ה	י	ס	א	י	ט	
ר	ו	ל	י	מ	ק	ר	צ	ל	ר	ס	ז	ב	ק	ו	א	ט	ב	ק	
ק	ס	י	נ	ו	ו	ק	ק	ט	א	ו	ע	ל	י	ק	ק	ר	ה	ו	
י	נ	כ	ז	ת	ש	ג	ג	ט	מ	א	כ	י	ל	י	א	ו	ב	ו	
ר	ק	י	ש	ר	נ	ה	א	ה	א	ד	א	ס	פ	ב	ש	א	ר	א	
ש	ר	ס	ת	צ	א	י	מ	ב	ע	ד	ב	ה	ט	א	ו	ל	ל	נ	
נ	צ	א	ב	ז	ו	ד	ה	מ	ה	ש	י	ד	ו	ק	ו	ב	ו	ל	
ר	ו	ס	ל	ל	ל	ב	ר	א	ו	נ	כ	ו	צ	ב	י	י	א	ס	ו
נ	ב	ל	ק	נ	א	נ	ד	ה	מ	צ	ט	ר	ק	ת	ל	ש	ק	ק	
ק	ר	ז	א	י	מ	ר	ק	ל	ל	ט	פ	נ	ו	ב	י	י	ו	נ	
נ	ד	ת	ג	ט	ה	פ	ע	י	ס	ר	מ	ר	פ	י	ר	נ	צ		
כ	ג	נ	נ	פ	ו	מ	ק	ד	א	פ	י	י	ט	ג	ל	י	ש		
ב	ב	י	י	ב	ר	ז	נ	ה	א	ט	ו	י	א	מ	ה	ג	ה	ו	
א	ל	א	ס	ד	ר	ט	ו	ס	ק	מ	כ	פ	ה	ו	ג	ט	ד	י	